

Српско појање, традиционално литургијско појање у Српској православној цркви, представља значајан и особен вид наше културне баштине. Настало је у прошлости на основама византијског хришћанског наслеђа, а развијало се вековима кроз богослужбену праксу на црквеном старословенском језику, у различитим историјским условима у којима је Српска православна црква деловала од стицања самосталности (1219) до данас.

У новијој историји (XVIII-XIX век), развој појања се везује за просторе Карловачке митрополије, у којој централну улогу имају Фрушкогорски манастири, а затим и српске школе осниване прво у Хабзбуршкој монархији, а потом и у Кнежевини и Краљевини Србији, у којима је појање било део свакодневне наставе. На учењу појања своја прва музичка знања стицала је већина српских композитора у XIX, али и у првим деценијама XX века.

После Великог рата, у Краљевини СХС, појање је потиснуто из државних школа, а задржало се само у богословским школама. Неупоредиво лошије прилике за црквену уметност у целини, па и за музику, настале су у атеистичкој држави после Другог светског рата. Крај XX века појање је сачекало као сегмент богослужбене праксе негован претежно кроз усмено предање, само у богословским школама и манастирима. Музичка писменост је била мало присутна, рукописни и штампани нотни зборници били су познати само појединцима, а продукција звучних издања ни данас није у складу са временом и потребама. Несвесни чега се одричемо, овај део музичке баштине олако запостављано и омаловажавамо, посебно у последње две деценије. Из нама непознатих разлога српској појачкој традицији супротстављена је грчка појачка пракса, позната као "византијско појање", а њена бугарска варијанта на црквенословенском језику, проглашена је чак у штампаном Осмогласнику за "старосрпску".

Поред вишегодишњег рада на објављивању нотних издања српског појања, намера нам је да и путем звучних снимака саберемо, сачувамо и млађим генерацијама учинимо доступним звучне записе врских зналаца традиционалног појања. Снимке појачког умећа владике шумадијског Саве (1930-2001), сачињене 80-тих година прошлог века, ставио нам је на располагање др Ненад Ристовић, коме су ови снимци били и намењени. Његову обимну збирку допунили смо љубазношћу преподобне мати Домнике, игуманије манастира Грчарица, снимцима све три Статије на Велику суботу, које су почетком деведесетих година снимљене баш за потребе овог сестринства.

Напомињемо да су ово аматерски снимци, сачињени изванредним личним напором казивача – владике Саве, а технички дорађени (дигитални мастеринг), захваљујући професионалном умећу и стрпљењу Зорана Јерковића.

Жеља нам је да ово издање, као прво у низу, буде не само пример чувања једног значајног сегмента српске музичке баштине, већ и помоћ свима који желе да усаврше своје знање појања, али и подстицај онима који поседују снимке некадашњих појаца, да их саберу и учине доступним јавности.

Даница Петровић

Serbian chant, traditional liturgical singing in the Serbian Orthodox church, is an important and specific form of cultural heritage. It was created on the foundations of Byzantine Christian tradition, and has been developed over the centuries through the liturgical practice in Church Slavonic language in various historical circumstances in which the Serbian Orthodox church worked since the times of its autocephaly (A.D. 1219)

In the more recent history (18th-19th century) the development of the church chant has mostly been tied to the region of the Metropolitanate of Karlovci, where the central role was played by the monasteries in Fruška Gora and later by the Serbian schools founded first in the Habsburg Lands and later in the Principality then Kingdom of Serbia where church chant was a part of the regular curriculum. Most of the Serbian composers in the 19th and the first decades of the 20th centuries learnt the music basics through the church chant.

After the First World War, in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, church chant was eliminated from the state schools, and remained only on the curriculum of the Orthodox seminaries. In the atheist Yugoslavia, created after the Second World War, there was no place for the church chant. Thus by the end of the 20th century church chant was only a segment of the liturgical practice, maintained only through the oral tradition, and only in the seminaries and monasteries. In these circles music literacy was rare, manuscripts and printed chant collections were only known to a few individuals, while the production of recorded music almost did not exist, and even today has not caught up with the demand. With little awareness of what really is being given up, this part of the music heritage is easily neglected and belittled, especially during the last two decades. For some unknown reason Greek church chant known as the 'Byzantine chant' and its Bulgarian variant have been upheld as preferable to the Serbian chant tradition, and even declared to be the 'Old Serbian' chant (in a published *Octoechos*).

After publishing several editions of scores of Serbian church chant, the idea is to make accessible to the next generation audio recordings of the church chant sung by the best singers of the traditional chant. These recordings of chant, sung by the bishop of Šumadija Sava Vuković (1930-2001) were made during the 1980s and kindly made available by Dr Nenad Ristović, for whom they were originally made. This rich collection was supplemented through the kindness of the abbess of Grnčarica monastery, mother Domnika, by all three Stases (Lamentations) on Holy Saturday, the recordings of which were made for the nuns of Grnčarica in the early 1990s.

It needs to be stressed that these are amateur recordings, made through the exceptional personal effort of the singer – bishop Sava, and later technically cleaned (digital mastering) with lots of patience and skill by Zoran Jerković.

We hope that this edition, as the first one in the series, will be not only an example of how an important part of the Serbian music heritage can be preserved, but also help to all those who want to improve their knowledge of the church chant, and an inspiration to those who have recordings of old chanters to make them accessible to the general public.

Danica Petrović

Translated by Marija Petrović

ПОЈАЧКИ ЛИК ЕПИСКОПА САВЕ ВУКОВИЋА

Једна од личности која је својим животом и радом обележила историју Српске православне цркве у другој половини XX stoleћа јесте др Сава Вуковић (Сента, 1930 – Београд, 2001), епископ шумадијски (раније викарни епископ моравички, па епископ источноамерички и канадски), дописни члан САНУ и стални члан Матице српске. Између осталих, овај врсни јерарх, духовни и научни ауторитет, велики естета и штедни мецена, поседовао је и музички таленат. Захваљујући том дару, а у складу с другим даровима, знањима и интересовањима, он је, без претеривања се може рећи, деценијама давао тон у Српској православној цркви на плану црквеног појања, а и црквене музике уопште.

Епископ Сава је био музички самоук – његово познавање музичке теорије било је на нивоу општег образовања – али је он без обзира на то, као и многи други прегоаци у нашој Цркви без формалне музичке спреме, али са пуно изразитог талента, учинио много на пољу српског црквеног појања. Историја српског црквеног појања саткана је превасходно од доприноса људи сличних епископу Сави – који су поседовали безграничну љубав према слављењу Бога кроз богослужбену песму и који су са одушевљењем, које им је давало снагу за велики труд савладавања непрегледне материје црквеног појања, успели да се истакну као компетентни знанци, интерпретатори ове својеврне музичке традиције нашег народа. Владика је припадао оној групи српских архијереја који и воле и знају да поју, с тим што је, за разлику од многих имао и највише академско звање из области литургије – докторирао је са дисертацијом о типнику архиепископа српског Никодима. Отуда је он као мало који српски јерарх свога времена поседовао, неговао и ширио литургијску културу – у чијој је директној функцији црквено појање. Пре свега, био је ненадмашан познавалац православне химнографије за коју је волео да истакне да је теологија у малом. Непосредан увид у химнографску литературу омогућио му је да зналачки приступи појању богослужбених песама, не само оних које треба „искројити“, већ и оних које су стандардизоване, у којима је исправљао нека лоша решења.

Префињена појачка и уопште литургијска култура епископа Саве није била само академског порекла. Она је имала дубоко утемељење у његовој личности и у амбијенту у коме је духовно стасао. Са одличним слухом и лепим гласом, од малена привржен богослужењу и рођен у средини са још врло живим наслеђем Карловачке митрополије, посебице у погледу уређености богослужбеног живота, епископ Сава је имао богомдане предуслове да се развије у сјајног зналца црквеног појања. Као дете, Светозар Вуковић (како је било световно име епископа Саве) редовно је присуствовао и

јутарњим и вечерњим богослужењима, која су у његовом родном месту свакодневно обављана, будући да је парохijski храм у Сенти имао сталног плаћеног појача. Он је био прави узор појача-лаика, како по своме знању појања и типика, тако и по своме поштовању богослужбеног реда и поретка. Богослужења су обављана у складу са свечаношћу чина и дана, а свагда без икакве журбе, са пуном усредсређеношћу на реч и мелодију молитве. Духовно стасао у атмосфери оваквог богослужбеног реда, епископ Сава је постао врло осетљив на богослужбену дисциплину и естетику.

У то време у пречанским крајевима знање појања није било нешто посебно, цела „женска црква“ у Сенти певушила је заједно с појцем, напамет, тј. без икаквог текста испред себе, све песме, укључујући и оне великог појања. Примера ради, на свакој литургији први антифон „Благослови, душе моја“ певао се по напеву великог појања. На недељним и празничним богослужењима уз сталног појача било је много других цивила који су му се прикључивали за певницом и појали све редом, штавише надметали су се међу собом у познавању појачког репертоара. Ти људи су, не рачунајући ни на какву материјалну добит, штавише о свом трошку, учили појање од других појача или локалног пароха, и по десетак година – јер се учили на традиционални, усмени начин, слушањем и понављањем. Владика је, на основу свога искуства, сматрао певницу главном школом појања, односно сматрао је да још пре него што почне да савладава појање на уобичајени начин, учењем ван храма од других зналаца појања, будући појач треба да што чешће, по могућности свакодневно, долази за певницу током богослужења. Тим пре што се за певницом на један природан начин улази у целокупну комплексну појачку материју, која није само музика, већ и типик и уопште сналажење у примени појачког знања, јер појање је примењена музика.

Ентузијазам епископа Саве да се потпуно оспособи за сваку ситуацију за певницом био је толики да је, у годинама свога овладавања црквеним појањем, имао обичај да примењује следећу вежбу у циљу успешног „кројења“ – највишег нивоа појачког умећа. Како би лакше ушао у дух једног гласа певао је све што се у *Зборнику црквених песама* налази у једном гласу, односно напеву, тако што би почињао од општепознатих песама (из *Осмогласника* и утврђених песама празничног појања), па ишао ка онима које треба кројити; тако би постепено, све више улазећи у глас преко песама које добро зна, успешно прелазило на кројење. Ова вежба би знала да траје и по неколико сати.

Невероватна преданост у учењу појања коју је епископ Сава показивао у детињству, није га напуштала ни када је дошао на школовање у Богословију Светог Саве, иако је тада већ био увелико добар појач. Као најбољи појач у својој генерацији „држао је певницу“, а школским друговима, па касније и колегама на Богословском факултету, помагао је у учењу појања. Будући да је Богословија

тада била смештена у манастиру Раковици учешће на богослужењима током богословских дана омогућило му је да упозна неке нове богослужбене песме својствене манастирском богослужењу, а навикавао се и на нешто бржи темпо појања који је практикован у Србији. О томе како је рано стекао зрелост појачке вештине сведочи и чињеница да је као студент редовно антифони појао са тако изузетним појцем раскошног гласа као што је био Стефан Јаставица, касније епископ, а тада протођакон у храму Рождества Богородице на Калемегдану, у којем је овај несучуђени оперски певач, професор појања и мелограф служио.

Као што је и у свему другом имао осећај за меру и склад, тако је и у темпу којим се поји избегавао крајности. Типично пречанско појање Лазаре Лере, које је забележено на најстаријим грамофонским плочама српског црквеног појања између два светска рата, за њега је било претерано споро. Црквеном појању примерен темпо био је по њему одређен пре свега брзином која не доводи у питање разумљивост химнографског текста. За постизање разумљивости потребна је, наравно, и савршена дикција којом се Владичино појање управо и одликовало, а то је додатно обогатила природна импостација његовог гласа светлог тона и отворених вокала (природних у говору пречанских крајева). Највиши ниво појачке интерпретације који је досезао епископ Сава, а који се јасно може чути на снимцима са овог компакт диска, јесте у фразирању, осећају врхунског уметника за промене у темпу и динамичи, афектацију у изразу у виду реторских наглашавања и психолошких пауза, али које никад не прелазе у неукусни маниризам. На уобичајеном упечатљивом стилу појања епископа Саве благотворно је утицало школовање у Београду јер му је омогућило ширење музичке културе. Студентске дане у престоници користио је за одласке на концерте уметничке музике тако да је постао одличан познавалац домаће и светске, духовне и световне музике у редовима српских црквених великодостојника. Друго Владичино искуство, значајно за ширење његових видика у области црквене музике и развоја вокалних квалитета његовог црквеног појања, било је певање у црквеним хорovima.

Велико познавање појања и богато музичко искуство природно је препоручило епископа Саву за наставника црквеног појања, те је он у овом звању био најпре у Богословији Светог Саве у Београду (1958 – 61), а затим на Богословском факултету у Београду (1961 – 67). Одговоран, какав је био у свему, он се патријарху Герману, када га је овај позвао да му саопшти одлуку о његовом постављењу за наставника црквеног појања, пожалио: „Ваша светости, у Богословији се појање предаје по Мокрањцу, а ја нисам учио појање по Мокрањцу“. На то му је Патријарх рекао: „Предавао се и по Корнелију, и по Мокрањцу, и по Бољарићу, и по Остојићу, и по Барачком, па нека се предаје и по Вуквићу.“ Као

типичан predstavnik tradicionalnog načina učenja pojaња slušaњem i memorisaњem, Vladika nije radio na metodološkim inovacijama kao nastavnik pojaња, ali je iskoristio pojaņu magnetofona, da za svoje učenike na magnetofonske trake snimi pesme, kako bi i sebi i њима olakšao proces savlađavaња obimnog pojačkog gradiva.

Iako nije bio predstavnik „totalnog“ pojaња, episkop Saва nije bio ni његов protivnik, kako se to obično doгађа. Naprotiv, on je više nego iko u novije vreme podsticao objavljivaње notnih zbornika srpskog crkvenog pojaња. Vladika je bio potpuno svestan da je davnašnji model usmene muzičke kulture preживeo i u doмену crkvenog pojaња, drugim pravoslavnim sredinama celokupno pojaње u note забележено, што je neопходно учинити и код нас, поготово с обзиром на то да све присутнији критичари pojačke традиције у Српској православној цркви и заговорници њеног напуштања у корист неких других pojačkih традиција, управо истичу ненормираност srpskog pojaња. Zahvaљујући episkopу Savi objavљени су zapisi crkvenih pesama Branка Cvejiћа – *Srbljak, Trio и Penikokositar* (1970, 1973), *Prasnično pojaње* (1969) episkopa Stefana Lаставице, те melografska dela једног од највећих ауторитета за srpsko crkveno pojaње, Nенада Барачког – фототипско издање књиге *Ноћни зборник српској народној црквеној pojaња* (1995) и књигу наново сабраних notnih zapisa *Srpsko народно црквено pojaње: Божић, Велики њешак, Ускрс* (2000). Остао је недовршен његов план да се поново objаве notni zapisi Јована Козобарића, кога је сматрао најбољим melograфом srpskog crkvenog pojaња – у смислу верности zapisa преовлађујућој pojačkoј пракси.

Episkop Saва je на сваки расположиви начин давао подстрек чувању и развоју нашег crkvenog pojaња, и на практичном и на теоријском плану. Развио je плодну дугогодишњу сарадњу са музичким стручњацима – професором Војиславом Илићем, академиком Димитријем И. Стефановићем и професором др Даницом Петровић – подстицајући их да пишу за crkвене часописе о srpsком crkвеном pojaњу и crkвеној музици уопште. И сáм je написао један текст који се тиче crkвеног pojaња – о великим променима, objavљен у *Zborniku Mајице српске за сценске уметности и музику* 1998. године. И у својим бројним и изванредно лепо писаним текстовима посвећеним литургијским феноменима и проблемима, велики простор, са пуно смисла црпљеног из богатог pojačkog искуства, посвећивао je crkвеном pojaњу, без кога je незамисливо иједно православно богослужење.

Уопште, рад episkopa Sаве на пољу crkвеног pojaња ни издалека се не исцрпљује вековним методама којима су се служили наши архијереји. Он je у овај рад први спремно укључио нова техничка достигнућа. По његовој замисли objavљене су плоче и касете са pojaњем о Божићу и Богојављењу (1987) у извођењу теолога и музичара (сада протојереја-ставрофора) Милоша Весина,

једног од Владичиних дугогодишњих сарадника. Ради популаризовања srpskog crkвеног pojaња на овај савремени начин, на Владичину иницијативу снимљена je и касета са pojaњем на вечерњу Светом Sави (1980) у извођењу Хора свештеника Епархије шумадијске, што je у нашој средини било прво интегрално богослужење снимљено на једном носачу звука.

Vладичин критеријум у односу на pojaње била je на првом месту, духовна естетика, али je одмах после ње долазила практичност. Примера ради, говорио je да просечан свештеник без poja, који треба сáм напамет да отпоје велико „Свјатју Боже“ приликом изношења Часног крста или обношења Плаштанице, тешко може научити Мокрањчев запис од неколико десетина тактова, док Барачков, краћи али ништа мање складан, може. Исто тако веома леп, али преобиман запис Херувимске песме на литургији пређеосвећених дарова „Ниње сили“ из Мокрањчевог *Опшће pojaња*, сматрао je нерационалним са становишта временског трајања свештенорадија које ова песма прати. Но episkopу Sави je било незамисливо прекидати poja у сред песме зато што су олтарске свештенорадије коју та песма прати завршене. Владичин реалистичан приступ умногоме je био изнуђен постојећим нивоом познавања pojaња и способностима оних који треба да поју – а и једно и друго се нису могли мерити са оним што je био његов pojaчки идеал. На пример, на архијерејским литургијама се изобичајило pojaње лених песама по малом входу, велико „Придите, поклонимсја“ и „Свјете тихиј“ (кад литургија почиње вечерњем), и то Vladika nije покушавао да промени, јер je као познавалац тих музички врло захтевних песама био сvestан да се не може наћи свештеник који би успео да научи само њихову половину; наиме, по пракси из времена када су се ове песме pojaле, њихов први део, треба да поје архијереј, док благосиља, а други (од „Спаси ни“), током кађења, да наставе саслужитељи.

Вођен поменутиm начелом комбиновања естетског и практичног у pojaњу episkop Saва je показивао флексибилност и у богослужбеном правилу у парохијским храмовима. Између беспрекорног држања типика са брзим, боље речено никаквим pojaњем, и смотрено редукваног типика са свечаним и достојанственим pojaњем, он je без изузетка био за другу варијанту, јер je и као литургијар и као pojaц знао и осећао како je pojaње богослужбених химни, са свим богатством поруке и дубином мисли које оне у себи носе, једна врста проповеди и катихезе. Имајући овакве погледе на смисао и улогу pojaња Vladika je природно подржавао коришћење srpskog језика, не само у читаним, већ и у певаним деловима богослужења. (Његовом заслугом по први пут су на српски језик преведене многе богослужбене књиге.) Са лакоћом врхунског pojaца сјајно je украјао и најсложеније напеве нашег pojaња на српске преводe богослужбених песама, а док je службовао у Америци по српским напевима pojaо je и богослужбене текстове преведене на енглески.

Епархија шумадијска, у којој је епископ Сава провео највећи део своје архијерејске службе (1977 – 2001), под његовом управом била је узор у Српској патријаршији у лепоти богослужења, нарочито у погледу појања. Сваком богослужењу је претходно договор са свештеницима о поретку, служкашима, појцима. Није се могла замислити никаква богослужбена радња без претходне припреме, а код посебно важних богослужења и без претходно направљеног писаног програма у коме је било тачно одређено која особа ће шта и када појати. На семинарима које је, као једну од новина у нашој Цркви у то време, организовао ради стручног усавршавања свештеника за њихове парохијске дужности, Владика је нарочиту пажњу посвећивао појању на чинодејствима, јер њима Црква оставља утисак код људи који иначе не долазе у храм. Тако је свештенике који нису знали, чак ни чули, за подобан 2. гласа, којим се поје стихира „Приидите последњеје џелованије“ на опелу, упутио у појање овога. Лепо појање и ангажованост у погледу појања и богослужења били су најбоља препорука свештеницима за напредовање у служби (што наравно не значи да они без појачког дара, а с другим квалитетима нису били награђивани). То је створило једну специфичну климу позитивног надметања међу свештеницима – ко ће лепше и изражајније нешто отпојати.

Сам Владика је увек појао оно што је предвиђено да поје архијереј, односно началствујушчи служашчи – на бденију величаније, на литургији последњи кондак и „Господи, спаси благочестивија и услиши ни“, а на богослужењима са нарочитим типиком, као што су она о Божићу и Васкрсу, и друго. Замерао је архијерејима који не поју оно што је прописано Службеником и Архијерејским чиновником и одбацивао њихов изговор да немају музичког дара, указујући на такве архијереје као што су Иринеј Ђирић или патријарх Викентије (Проданов), који су, и поред недостатка слуха и гласа, појали оно што им следује да поју.

Епископ Сава је сматрао српско појање најбогатим или бар неупоредиво интересантнијим у односу на друге појачке традиције у православљу, а такво његово мишљење није било засновано на теоретским домишљањима, већ на искуственим сазнањима. Као најбољи пример за ово истицао је српске напеве статија и један свеправославни скуп у Београду, у време када је био викар патријарха Германа (1961 – 67). Тада је, приликом једног предаха, он предложио да учесници скупа – како би се међусобно боље упознали и у погледу појања – отпоју, редом свако из своје појачке традиције, један исти химнографски текст. Певале су се, поред осталог, и статије и, по Владичином сведочењу, сви учесници и присутни представници Православних цркава сложили су се да су српски напеви Статија најлепши.

Својим ненадмашним познавањем и појања и његове историје епископ Сава је зрачио у целокупној нашој црквеној средини. То зрачење се преносило на друге, међу којима и на мене. Заинтересовавши се за наше црквено појање замолио сам Владика, негде средином осамдесетих година прошлог столећа, да направим снимке црквених песама које углавном нису нотнo забележене, а имају важно место у богослужењу и сматрају се нарочито лепим. Он је са задовољством пристао, и тражене песме, али и неке друге, на које је такође желео да ми скрене пажњу, снимко је, и то сам, у периоду од неколико седмица, користећи ретке слободне тренутке. Ти снимци чине највећим делом садржину овог компакт диска. Као велики зналац појања, Владика се радо одазивао на молбе, каква је била моја, а некада је и сам нудио помоћ заинтересованима за појање. Тако је, у време када је администрирао Епархијом жичком, приметно да монахиње манастира Жиче имају проблем са појањем песме „Вечери Твојеја тајнија“, јер их је збуњивао доста необичан запис у *Ошћел појању* Стевана Мокрањца. Одмах им је снимко ову песму у верзији која се може наћи у записима Ненада Барачког или Бранка Цвејића. Познато ми је да су монахиње појединих манастира Епархије шумадијске снимале Владичино појање, али једини снимак до кога се дошло за потребе овог компакт диска јесте његово појање Статија који нам је љубазно уступила игуманија грчаричка мати Домника.

Епископ Сава је био „сладокусак“ у појању – када би чую посебно лепу варијанту неке песме гледао је да је научи. Као студент Богословског факултета у Београду користио је магнетофон, тада најновији аудио-технички изум, када је у београдском саборном храму снимао појање митрополита Дамаскина Грданичког, ученика Стевана Мокрањца. Као епископ снимао је митрополита Дамаскина када је овај демонстрирао своје записе црквеног појања на српском сабрању архијерејима у Патријаршијском двору. Нажалост, ти историјски драгоцени снимци изгубљени су још за Владичиног живота. Владика је помињао као интересантан пример лепог „украјања“ варијанту катавасије Цветне недеље коју је чую од патријарха Германа и жалио је што није успео да је научи или бар звучно забележи. Неке од варијанти у појању одређених песама којима је Владика био импресиониран налазе се на овом компакт диску – на пример стихира „Нудно пребиваније“ према појању протођакона професора др Милоша Ердељана или стихира „Оче благи“ према појању епископа тимочког Милутина Стојадновића. Необичности у подобном напеву 6. гласа које се могу чути у стихирама за Крстовдан и Благовести локална су варијанта која потиче из Сенте.

Верујемо да ће овај компакт диск послужити да се Владичино појање сачува од заборав, како се не би десило оно што се догодило са појачким умећем многих појаца сличних или и већих квалитета од којих никакав траг није остао. Снимци који су на њему настали су за дидактичке потребе и сведени

су махом на песме које нису забележене или су неадекватно забележене у постојећим нотним зборницима. Оне су репрезентативни показатељ појачког умећа епископа Саве, те ће засигурно послужити као светли пример свима којима је стало до црквеног појања, али и као путоказ онима који услед тренутног непознавања и занемаривања српског црквеног појања немају позитиван приступ овом бесценом благу наше културе.

Ненаг Ручићовић

BISHOP SAVA VUKOVIĆ AS A CHURCH SINGER

Dr Sava Vuković (Senta, 1930 – Belgrade, 2001), bishop of Šumadija (earlier bishop of Moravica, and bishop of Eastern America and Canada), associate member of the Serbian Academy of Sciences and Arts, and permanent member of MaticaSrpska, had a huge impact on the history of the Serbian Orthodox church in the second half of the 20th century. This exceptional hierarch, spiritual and intellectual authority, man of impeccable taste and generous Maecenas, also had a gift for music. Due to this talent, combined with his other interests, he was for decades the person whose opinions in the matters of the church chant and church music of the Serbian Orthodox church in general were highly respected.

In musical terms bishops Sava was an autodidact – his formal knowledge of music theory was at the level of general education. However, despite this, like many of his predecessors in our Church who were without formal education but with great talents, he achieved much in the field of church chant. The history of the Serbian church chant is mainly composed of the people like bishop Sava who had endless love for praising God through liturgical music and enthusiasm which gave them strength for the enormous task of mastering the unending material of church chant and enabled them to become experts, performers and advocates of this important musical tradition. Bishop Sava belonged to the group of Serbian bishops who both loved and knew how to chant. On top of that he also had, in contrast to many others, a thorough academic knowledge in the field of liturgy – a PhD thesis on the typicon of Serbian archbishop Nicodimus. Therefore he had cultivated and promoted liturgical culture – and the church chant is directly in its function. He had exceptional knowledge of hymnography which, he liked to say, is a theology in miniature. This knowledge combined with the familiarity with the latest research on hymnography formed the basis from which he approached church chant. This enabled him not only to skilfully set texts to specific church tones ('krojenje') but also to correct standardised, written down, hymns in which he sometimes amended certain unsatisfactory music treatments of text.

Bishop Sava's exquisite singing and liturgical culture was not only of academic background. It had deep foundations in his personality and the surroundings in which he grew up. He had excellent pitch and a pleasant voice, and from a very young age attended services regularly. He was also fortunate enough to grow up in the surroundings where the heritage of the Metropolitanate of Karlovci was still very strong, especially in the sphere of the liturgical life. All these factors were God-sent preconditions which helped turn bishop Sava into a true expert on the Serbian church chant. As a child Svetozar Vuković (the lay name of bishop Sava) regularly attended morning and evening services, which took place daily as the parish

church in Senta had a permanent paid chanter. He was an exemplary lay-singer, who had good knowledge of both the chant and the typicon, and great respect for the proper order of services. The services were sung in accordance with the solemnity of the feast and the day, and always without hurry and with full emphasis on the melodies and the words of the prayers. Brought up in the atmosphere of such liturgical order bishop Sava became very sensitive to the liturgical discipline and esthetics.

In the interwar years a good knowledge of church chant was not an unusual thing among the Serbs from the former Austro-Hungarian territories; the whole 'women's church' in Senta sang along quietly with the chanter by heart, i.e. without either music or text in front of them, all hymns, including those of the 'great chant', e.g. at every liturgy the first antiphone 'Bless the Lord, o my soul' was sang according to the melody of the 'great chant'. At a Sunday or a feast day service many laymen joined the regular chanter and sang everything. What is more they competed among themselves over who knew better the music and the liturgical order. These people spent sometimes as long as 10 years learning the chant at their own expense either from other chanters or from parish priests. This process was long because the method of teaching was the old practice of listening and repeating. Based on his own experience bishop Sava considered singing at the services the most important school of church chant, i.e. before a new chanter starts learning church chant in the regular way, outside the church from other chanters, he should start coming as often as possible, and preferably every day, to the church services. This practice is that much more important because during the services one learns in a natural way all the complexities of the church chant which, apart from music, include typicon and general skillfulness in applying the knowledge of the chant, because the chant is "applied music".

Young Svetožar was very enthusiastic to learn the chant well enough to be able to handle any situation during services. During his childhood in order to perfect 'krojenje', the skill of setting words to a certain pattern of melodic phrases, the highest level of chanter's skill, he often did the following exercise. To gain a better sense of the character of a tone he would sing all hymns of a certain tone from the *Collection of Church Hymns*, starting with the most common ones (hymns from the *Octoechos* or the set hymns for feast days) and progressing towards those which needed to be set to music. In this way, getting into the tone through the hymns he knew well, he would successfully progress to setting less well known ones to music ('krojenje'). This exercise could take several hours every time.

Bishop Sava kept this exceptional dedication to learning church chant, which he had shown in his childhood, during his years in St. Sava seminary, although by that time he was already a competent church chanter. As the best chanter in his class he was in charge of church music at the school chapel and

helped his school and university friends to learn the chant. At that time the seminary was housed in the monastery of Rakovica which gave him the opportunity to participate at services during his school days and learn some new church hymns typical for the monastic services. He also got used to a somewhat faster general tempo of chanting which was common in central parts of Serbia. That very early he became an experienced and skillful church singer is discernible from the fact that already during his student days he regularly sang antiphonally with Stefan Lastavica well church singer of a luxurious voice. Lastavica, a would be opera singer, who was later to become a well known chant teacher, melographer and bishop, was at that time a proto-deacon at Ružica church in Belgrade.

In considering the tempo of singing in church, as in other things, he had an excellent sense of measure and harmony and avoided extremes. Typical manner of church singing of the Serbs from former Austro-Hungary, as recorded by Lazar Lera in the 1930s on the oldest LP recordings of Serbian church chant, bishop Sava considered too slow. He maintained that the acceptable tempo of church singing is determined in the first place by the necessity to be able to understand the words. His singing was also characterised by excellent diction, another factor necessary to make the text fully understandable, as well as by the naturally trained voice which had clear colour and open vowels (usual for the dialects of Vojvodina). One can hear on this CD the high level of chant interpretation achieved by bishop Sava through excellent phrasing, exceptional sensibility for necessary changes in tempo and dynamics, rhetoric stress and psychological pauses, which never cross the dividing line to distasteful mannerism. The school years in Belgrade had a positive influence on bishop Sava as they provided opportunities to widen his music horizons. He often went to concerts and thus became well acquainted with both national and world secular and church music. Singing in church choirs was another experience which left strong impact on bishop Sava and influenced both his perceptions of the church music and his vocal abilities.

His knowledge of church chant and his wide music experiences made bishop Sava an obvious candidate for a teacher of the church chant, first at St. Sava Seminary in Belgrade (1958–61), and then at the Faculty of Theology in Belgrade (1961–67). When patriarch German told him that he had been appointed the teacher of church chant bishop Sava, responsible as he always was, expressed a concern that 'in the Seminary the chant is taught according to the variant written down by Mokranjac, and I don't know Mokranjac's variant'. The patriarch replied: 'They used to use Kornelije's and Mokranjac's and Boljarić's and Ostojić's and Barački's variants. So now a Vuković variant can be taught'. A typical representative of the traditional way of teaching chant through listening and memorizing, as a teacher bishop Sava did not introduce any methodological novelties, although he did make use of the appearance of the reel-to-reel

tape recorders to record hymns in order to make it easier for both himself and his students to get through the extensive chant curriculum.

Although he was not a representative of the 'written down' chant, bishop Sava was neither its opponent, as it often happens. On the contrary, in his later life he worked harder than anyone else to get published various collections of Serbian church chant. He was fully aware that the old model of oral music culture was superseded in church chant as in other fields, that in the other Orthodox cultures the church chant had been written down, and that it was necessary to do the same with the Serbian chant, even more so because of the growing tendency to criticise the chant tradition of the Serbian church and advocate its replacement with some other chant traditions precisely because Serbian chant had not been standardised. It was thanks to bishop Sava that several collections of chant were published: *Srbijak*, *Triodion* and *Pentecostarion* (1970, 1973) compiled by Branko Cvejić, *Festive Chant* (1969) by bishop Stevan Lastavica, and the works by Nenad Barački, one of the main experts on Serbian church chant – a reprint edition of the *Musica Notuzbo rniksrpskognarodnogcrkvenogpajanjapokarlovačkonnapevu* [Collection of the Serbian Church Chant, 1995] and *Srpsko narodno crkveno pajanje: Božić, VelikiPetak, Uskrs* [Serbian Church Chant: Christmas, Good Friday, Easter; 2000]. What remained unfulfilled was his plan to reprint the chant collection compiled by Jovan Kozobarić, which he considered to be the best in terms of the extent to which the written melodies corresponded to the current chant.

Bishop Sava encouraged and supported in every possible way both the practical and the theoretical preservation and development of Serbian church chant. Over the years he developed fruitful cooperation with musicologists – Prof. Vojislav Ilić, Dr Dimitrije Stefanović and Dr Danica Petrović, encouraging them to write articles on church chant and church music in general. Although his main research interests lay in the field of church history bishop Sava himself wrote an article on the church chant (Great prokimen) published in *MaticaSrpska Journal of Stage Arts and Music* in 1998. In his numerous texts which deal with the matters of liturgical order he dedicated lots of space and thought, drawing from his rich experience as a chanter, to the church chant as an inseparable part of every church service.

The work bishop Sava did in the field of church chant went far beyond the methods used by the Serbian hierarchy for centuries. He was the first one to use new technology in this field. It was his idea to publish (in 1987) LPs and tapes with the church chant for Christmas and Theophany sung by a theologian and musician V. Rev. Fr. Miloš Vesin, one of bishop Sava's long-term collaborators. In order to use this new technology to popularise church chant bishop Sava also arranged to have recorded the vespers for St. Sava's feast sung by the clergy choir of the diocese of Šumadija (1980). This was the first time in Serbia that an entire church service was recorded.

Bishop Sava's most important criteria when considering church chant were in the first place esthetics, and in the second applicability. He preferred the 'great chant' variants written down by Kozobarić and Barački to Mokranjac's or Mokranjac's disciples versions (V. Rev. Fr. Mirko Pavlović) because they were better suited to the liturgical use. For example he used to say that an average priest who, as there is no chanter in the parish, has to sing by heart the great 'Holy God' as the Holy Cross or the Shroud are taken in a procession can hardly be expected to learn Mokranjac's variant of the hymn which contains several dozens of bars, while he can easily learn Barački's version, which, although condensed, has preserved the beauty of the original melody. He also considered Mokranjac's equally beautiful but by far too long variant of 'Now the Heavenly Powers' (Cherubic hymn from the Liturgy of Presanctified Gifts) irrational from the perspective of the length of the liturgical actions which should be performed during this time. But for bishop Sava it was unimaginable to stop a church singer in the middle of a hymn even when the priests have finished the liturgical actions in the altar. His realistic approach to church music was to a large extent influenced by the existing knowledge of church chant and the capabilities of those who sang in the church – and neither one nor the other could be compared to what he considered ideal. For example, the custom to sing the hymns 'O come let us worship' and 'O Gladsome Light' (when the liturgy starts with vespers) at the Small entrance at an Episcopal liturgy has been discontinued and bishop Sava did not even try to reintroduce it because he knew those very demanding hymns very well but could not find a single priest who would learn even a half of each; according to the old practice the first parts of these hymns were to be sung by the bishop, and the second (from 'Save us') by the officiating priests.

Guided by the already mentioned principle of combining the esthetics and applicability of chant bishop Sava showed considerable flexibility in determining liturgical rules for parish churches. Faced with essentially two options, to have the typicon followed to the letter with hymns rushed through and sung very fast, or to have the typicon carefully shortened and thus have time to sing in a festive and dignified way, he was without exception for the latter because as a liturgy specialist and a chanter he knew that singing of church hymns with all the richness of their messages and the depth of expressed thoughts was a type of sermon and catechesis. As this was bishop Sava's view on the purpose and role of church chant, it is not surprising that he supported the use of Serbian language not only for the read but for the sung parts of the services. Several liturgical books were for the first time translated into Serbian precisely because of his encouragement and support. With the ease of a skilled church singer he set even the most complex chant melodies to the Serbian translations of liturgical texts, while during his time in North America he set many Serbian chant melodies to English texts.

The diocese of Šumadija, where bishop Sava spent the largest part of his episcopate (1977-2001), became under his administration the model of beautiful services, especially regarding church chant. Typicon for the service, as well as who would be officiating and who singing, was agreed with the clergy in advance before every service. No liturgical activity was taken without preparation, and when more important services were in question without a written programme about who would be singing what. He organized professional seminars for parish priests, a novelty in the Serbian church at that time, where special attention was paid to church chant for religious rites (christenings, burials, etc.) as for many people those were the only contacts with the church. Thus for example he taught the priests who did not know, have not even heard of, the variant of Tone 2 which is used to sing the hymn 'Come give the last kiss' at the funeral service. Good singing and attention and care about church chant and services were the best recommendations a priest could provide for advancement (although that is not to say that those who were not talented singers, but had other qualities, were not rewarded). This created the atmosphere of positive competition among the priests about who could sing a certain hymn better and with more expression.

Vladika Sava himself always sung those hymns which were to be sung by the bishop or the main celebrant – the megalynarion at the vigil, the last kontakion and 'Lord save the faithful and hear us' at the liturgy, and some additional hymns at services for Christmas, Easter and other big feasts. He censured the bishops who shied away from singing the hymns which liturgical books prescribed to be sung by the bishop. He refused to accept the lack of musical talent as an excuse, always pointing out such bishops as Irinej Ćirić or patriarch Vikentije (Prodanov) who despite the lack of musical talent and good voice always sung what they were supposed to sing.

Bishop Sava considered Serbian chant tradition as the richest, or at least more interesting than other chant tradition in the Orthodox world. This view was not based on simple theoretical speculations but on the experience. As an example he always mentioned the Serbian melodies for the Lamentations of Christ (Stases) and one pan-Orthodox conference in Belgrade at the time when he was an auxiliary bishop of patriarch German (1961-7). During one of the breaks he suggested that all conference participants – in order to get to know each other better – sing on same hymn according to their different chant traditions. Among other hymns they all sang Lamentations (Stases), and everybody gathered there agreed that the Serbian melodies for the Lamentations were the most beautiful.

Through his unsurpassed knowledge of both practical chant and its history bishop Sava was a beacon in the Serbian church. Many, myself included, had the privilege to absorb some of the light he emitted. After I got interested in church chant, I asked bishop Sava, sometime during the 1980s, to record some of

the hymns which, although they have important places in church services and are exceptionally beautiful, had not been written down. He eagerly accepted this proposal and during several weeks in the rare free moments he recorded on his own these hymns as well as some others to which he wanted to draw my attention. The largest part of this CD are precisely these recordings. There are also some other recordings of bishop Sava singing church chant. He often and willingly responded to the requests like mine, and sometimes he himself offered similar help to those who showed interest in church chant. While he was administering the diocese of Žiĉa he noticed that the nuns at Žiĉa monastery have problems with the hymn 'Of Thy Mystical Supper' because they were being confused by an unusual version written down in Mokranjac's *Opštepajanje (General Chant)*. That same day bishop Sava recorded the variant of this hymn from the collections of Nenad Baraĉki and Branko Cvejić. I know that the nuns in some monasteries of the diocese of Šumadija also recorded bishop Sava's singing, but through the generosity of mother Domnika, the abbes of Grnĉarica monastery, for the purposes of this CD I only managed to acquire the recordings of Lamentations.

Bishop Sava was a 'connoisseur' when church chant was in question – if he heard an especially beautiful variant of a hymn he would try to learn it. As a theology student in Belgrade he used reel-to-reel tape recorder, at that time the miracle of modern audio-technology, to record metropolitan Damaskin Grdaniĉki, who was Stevan Mokranjac's student, in Belgrade Cathedral. When he became a bishop he used the same technology to record metropolitan Damaskin when he presented his collection of church chant to the bishops in the patriarchate in Belgrade. Unfortunately, these precious recordings were lost while bishop Sava was still alive. He also used to mention, as an example of very skillful chant improvisation, the *katavasia* for Palm Sunday which he had heard from patriarch German and regretted that had had not had a chance to either learn it or record it. Some of the variants in singing certain hymns which bishop Sava found particularly impressive can be heard on this CD, e.g. a sticheron in honour of St. Stefan and Jelena Štiĉjanović 'Чуднопребиваније (Strange living)', sung according to the variant used by deacon Dr Miloš Erdeljan, and a sticheron 'Oĉe blagij' ('O good Father', from Triodion), according to Milutin Stojanović, bishop of Timok diocese. The unusual melodic variation in 'podoban' (prosomoion) Tone 6 which can be heard in the stichera for the Exultation of the Cross and Annunciation is a local variant from Senta.

This CD is our endeavour to preserve bishop Sava's singing, to prevent what had already happened to many church singers, who despite their knowledge and skill left no trace visible after their departures from this world. The recordings in this CD, although done primarily for education purposes and thus containing mostly those hymns which had not been written down, show well bishops Sava's level of skill

when church chant is in question. Thus they are sure to serve as a bright example to all those who care about church chant, and hopefully also as a guide to all those who, because of the current ignorance about Serbian church chant, do not fully understand the value of this precious treasure of our culture.

Nenad Ristić

Translated by Marija Petrović

ТЕКСТОВИ ПЕСАМА

на црквенословенском језику транслићеровани савременом српском ћирилицом

ПЕСМЕ ИЗ МИНЕЈА

Уздизање Часног Крста - Крстовдан (14/27. септембар)

1–3 Стихире вечерњу, на "Господи возвах", глас VI подобан

1 *Јако у Господа милост, и многаје у њего избављење, и тој избавиш Израџља ош всјех базакониј јејо.* Крст воздизајем на њему вознесенаг страст пречистују пјети повелевајет твари всеј, на том бо убив нас убившаго, умершчвљенија оживил ест, и удобри, и на небесјех жити сподоби јако милосерд, премножеством благности: тјем радујушчесја вознесем имја јего, и того возвеличим крајњеје снисхожденије.

2 *Хвалише Господа вси јазници, похвалише јејо вси људије.* Мојсеј предобрази тја, руки простер на висоту и побеждаше Амалика мучитеља, кресте честниј, вјерних похвало, страдалцев утвржденије, апостолов удобреније, праведних поборниче, всјех преподобних спаситељу: тјем тја воздизајема, зрјашчи твар веселитсја, и торжествујет славјашчи Христа, тобоју растојашчаја собравшчаго, крајњеју благностију.

3 *Јако утврждисја милост јејо на нас, и истина Господња пребивајеш во вјек.* Кресте пречестниј, јегоже обстојат чини ангелстији веселашчесја, днес воздизајем, божественим мановенијем возносиши всја, окраденијем сједи отгнанија, и в смрти попошијасја, тјемже тја сердци и уснами, вјернији лобизајушче, свјашченије почерпајем: вознесите вопијушче, Христа преблагаго Бога, и того поклањајтесја божественому подножију.

глас II

4 [*Слава*]¹. Придите вси јазници, благословеном древу поклонимсја, имже бист вјечнаја правда: праоца (бо) Адама преластивиј дрeвом, крестом прелашчајетсја, и падајет низвержен паденијем страним мучительством одержавиј царскоје зданије, кривију божијеју јад змијев отмивајетсја, и

¹У угластој загради је назначен одговарајући припев који није отпеван.

клатва разрушица, осуђенија праведнаго: неправедним судом праведнику осуђену бившу, дрвом бо подобаше древо исцјелити, и страстију бестраснаго јаке на дрвје разрјешити страсти осуђенаго, но слава Христе царју, жеже о нас твојему мудрому смотренију, имже спасал јеси всјех, јако благ и челојекољубец.

5 Стихира на литији, глас IV

5 Честнаго Креста Христе, дјество прообразив Мојсеј, побједи противнаго Амалика в пустињи синајстеј: јегда бо простираше руце, креста образ творја, укрјепљахуца људије: ниње же вешчеј збитије в нас исполница, днес крест воздизајетсја, и демони бјегајут днес твар всја от тљи свободисца: всја бо креста ради восијаша нам дарованија, тјемже радујущесја вси нападајем тебје глагољущче: јако возвеличишасја дјела твоја Господи, слава тебје.

6 Катавасија, глас VIII

I песма. Крест начертав Мојсеј, впрјамо жезлом чермноје пресјече, Израилу пјешчеходјашчу, тоже обратно фараоновим колесницам ударив совокупи, вопреки написав непобједимоје оружије: тјем Христу појим Богу нашему, јако прослависја.

III песма. Жезал во образ тајни пријемљетсја, прозјабенијем бо предрасудјајет свјашчника, неплодјашчеј же прежде церкви, ниње процвјете древо креста, в державу и утвержденије.

IV песма. Услишаш Господи смотренија твојега тајнство, разумјех дјела твоја, и прославих твоје божество.

V песма. О преблаженоје древо, на њемже распјасја Христос, цар и Господ, имже паде дрвом преластивиј, тобоју преластивисја, Богу пригвоздившусја плотију, подајушчему мир душам нашим.

VI песма. Воднаго звјерја во утробје, длани Јона крестовидно распростер, спаситељују страст проображаше јавје: тјем тридневен изшед премирноје воскресеније прописаше, плотију пригвођенаго Христа Бога, и тридневним воскресенијем мир просвјешчаго.

VII песма. Безумноје веленије мучитеља злочестиваго људи поколеба, дишушчеје прешченије и злохуљеније богомерскоје: обаче три отроки не устраши јарост звјерскаја, ни огањ сједајај, но противдишушчу росоносному духу, со огњем сущче појаху: препјетиј оцев, и нас Боже благословен јеси.

VIII песма. *Хвалим блаословим, иоклањајемсја Господеви, ипојущче и иревозносјащче во всја вјеки.* Благословите отроци Троици благочисленији, содјетела Оца Бога, појте снишедшеје Слово, и огањ в росу претворшеје, и превозносите всјем жизан подавајушчаго, Духа всесвјатаго во вјеки.

IX песма. *Величај гуше моја ирчесниј крест Господев.* Тајин јеси Богородице рај, невоздјелано возрастивши Христа, имже крестноје живоносноје на земљи насадисја древо: тјем ниње возносиму, поклањајушчесја јему, тја величајем.

7 Светилан, велики напев

7 Крест, хранитељ всеја вселенија: крест, красота церкви: крест, цареј держава: крест, вјерних утвержденије: крест, ангелов слава и демонов јазва.

Св. Стефан и Јелена Штиљановић (4/17. октобар)

8-9 Стихире на вечерњу, на "Господи возвах", глас I

8 Чудно пребиваније имјел јеси Стефане преподобне, древних и нових подражаја добродјетельми, Аврама странолубијем, и Јосифа житораздајанијем, Јова милостињама и Корнилија молитвами, тјемже и по кончиње не утајишасја твоја исправљенија, Господу сохранившу тја цјела нерушима. глас V

9 [*Слава*]. Услишавши супружница твоја благовјернаја, от твојем објетенији Стефане преблажене, тјаготу старости отложивши и благодареније богови воздавши, јемљетсја путнаго шествија, и приходит на согладаније честнаго тјелесе твојега, очима же видјевши и уснами лобизавши, немолчно глагољаше: блажен јеси Стефане, и добро тебје будет, помјани и мене с тобоју, много о благих советовавшују, да и аз улучу част њекују дерзновенија к Богу, јуже ти имаши и с тобоју взову: о Христе спасе мој, величају тја.²

Св. Козма и Дамјан – Врачеви (1/14. новембар)

10 Тропар, глас VIII

10 Свјати бесребреници и чудотворци, Козмо и Дамјане, посјетите немощчи нашја, туње пријасте, туње, дадите нам.

Сабор св. Архангела Михаила (8/21. новембар)

11 Стихира на вечерњу, на "Господи возвах", глас IV подобан

11 И вид твој огањ и доброта чудна, Михаиле првоангеле, невешчественим бо јестеством преходиши
2 У старијој верзији ово је био тропар девете песме другог Канона Преносу моштију св. Стефана Штиљановића, док се у рукописима 19. века проширен текст нашао на јутрену после стихира "на Хвалите", после припева Слава. Види, Д. Стефановић, Мало позната стихира из Службе светом кнезу Стефану Штиљановићу, у: Споменница епископу шумадијском Сави, Нови Сад 2001, 137-45.

конци испољаја повељенија всјех творца, силен в крјепости твојој познавајем, и источник исцјељениј храм твој содјеловаја, званијем твојим свјатим почитајемј.

Св. великомученица Варвара (4/17. децембар)

12 Тропар, глас VIII

12 Варвару свјатују почтим, вражија бо сјети сокруши и јако птица избависја от њих помошчију и оружијем креста, всечестнаја.

Св. Никола чудотворац (6/19. децембар)

13 Стихира на "стиховње", глас V подобан

13 Радујсја свјашченаја главо, чистиј добродјетелеј доме, божествењешаго свјашченства правило, пастирју великиј, свјетилниче свјетљејшиј, иже побједи носја имја, и мољашчимсја милостивен преклонитељ, приницајај к немощних прошенијам, избавитељу готовјејшиј, хранитељу спаситељниј, всјем вјероју чтушчим всеславнују памјат твоју Христа моли преблажене, низпослати миру велију милост.

14 Велики светилан

14 Великаго архипастирја и јерарха вси, предсједатеља мирликијскаго Николаја восхвалим: многи бо мужи спасе неправедно умрети имушчија, и царју јављајетсја со Авлавијем во сие, рјеша неправедниј суд.

15 Први кондак из Акатиста, глас VIII

15 Возбранјиј чудотворче и изрјадниј угодниче Христов, миру всему источаја многоценеје милости миро, и неисчерпајемоје чудес твојих море, восхваљају тја љубовију свјатитељу Николаје, ти же јако имјејај дерзновеније ко Господу, от всјакија бјед свободи да зову ти: радујсја Николаје великиј чудотворче.

Недеља Светих праотаца

16 Стихира на "стиховње", глас III

16 [Слава]. Праоцев собор, празднољупци придите псаломски да восхвалим: Адама праоца, Еноха, Ноја, Мелхиседека, Авраама, Исаака и Јакова: по закоње Мојсеја, и Арона, Исуса, Самуила, и Давида, с њимже Исаију, Јеремију, Језекиља и Данила, и дванадесјат, купно Илију, Јелисеја, и всја: Захарију и Крститеља, и проповједавшија Христа, жизан и воскресеније рода нашего.

Рождество Христово – Божић (25. децембар/7. јануар)

17 Катавасија, глас I

I песма. Христос раждајетсја, славите: Христос с небес, срјашчите: Христос на земљи, возноситесја: појте Господеви всја земља, и веселијем воспојте људије, јако прослависја.

III песма. Прежде вјек от Оца рожденому нетљено Сину, и в последњаја от Дјеве воплощеному бесјемено Христу Богу возопијим: вознесиј рог наш, свјат јеси Господи.

IV песма. Жезал из корене Јесејева, и цвјет от њего Христе от Дјеве прозјабал јеси, из гори хвалниј, приосјењенија чашчи, пришел јеси воплощсја, от неискусомужнија невешчественј и Боже, слава сиље твојеј Господи.

V песма. Бог сиј мира, Отец шчедрот, великаго совјета твојега ангела, мир подавајушча послал јеси нам, тјем богоразумија к свјету наставаљшесја, от ношчи утренјушче, славословим тја челољекољупче.

VI песма. Из утробы Јону младенца изблева морскиј звјер, јакова пријат: в дјеву же вельшејесја Слово, и плот пријемшеје пројде сохранишеје нетљену: јегоже бо не пострада истљенија, рождшују сохрани невреждену.

VII песма. Отроци благочестију совоспитани, злочестиваго вељенија небрегше, огњенаго прешченија не убојашасја: но посреди пламене стојашче појаху: оцев Боже благословен јеси.

VIII песма. *Хвалим блајословим, иоклањајемсја Господеви, ипојушче и превозносјашче во всја вјеки.* Чуда прејестественаго росодатељнаја изобрази пешч образ, не бо јаже пријат палит јунија, јако ниже огањ божества дјеве, в њуже вниде утробу, тјем воспјевајушче воспојем: да благословит твар всја Господа, и превозносит во всја вјеки.

IX песма. *Величај душе моја, честіејшију и славіејшију торных војинствав, дјеву иречистіју Богородицу.* Тајинство странаје вигду и преславноје: небо вертеп, престол херувимскиј дјеву, јасли вмјестилишче, в њихже возлеже невмјестивиј Христос Бог, јегоже воспјевајушче величајем.

Св. првомученик Стефан (27. децембар/9. јануар)

18 Тропар, глас IV

Подвигом добрим подвизалсја јеси првомучениче Христов и апостоле, и мучитељеј обличил јеси нечестіје: каменијем бо побіен от рук безаконих, вјенец от јаке свише десници пријал јеси, и к Богу звивал јеси вопија: Господи не постави им грјеха сего.

Богојављење (6/19. јануар)

19 Стихира на литији, глас VIII

19 *Слава Оцу и Сину, и свјаштму Духу.* Господи, исполнити хотја јаке уставил јеси от вјека, от всеја твари служитељи тајни твојеја пријал јеси: от ангел Гаврила, от человек дјеву, от небес звјезду и от вод Јордан, в њемже незаконїе мирскоје потребил јеси, Спасе наш слава тебеј.

20 Катавасија, глас II

I песма. Глубини открил јест дно, и сушеју своја влечет, в њеј покрив противнија, крјепкиј во брањех Господ, јако прослависја.

III песма. Крјепост дајај царем нашим Господ, и рог помазаних својих возносјај, от дјеви раждајетсја, грјадет же ко крешченију, тому вјернији возопїим: њест свјат, јако Бог наш.

IV песма. Услишях Господи глас твој, јегоже рекал јеси, глас вопијушчаго в пустињи, јако възгремјел јеси над водами многими, твојему свидјетельствујај Сину, вес бив сошедшаго Духа, возопи: ти јеси Христос, Божија мудрост и сила.

V песма. Исус живота началник, разрјешити осужденије грјадет, Адама первозданого, очишчениј же јако Бог не требаја, падшаго очишчајет во Јордање, в њемже вражду убив, преимущ всјак ум мир дарујет.

VI песма. Глас словесе, свјетилник свјета, деница солнца, претеча, в пустињи покајетсја всјем вопијет људем, и предочиститесја: се бо предстојит Христос, от тли мир избављајај.

VII песма. Јуноши благочестивија пешчи огњејеј приобшчившијасја, шумјашч Дух росниј невредими сохрани, и Божија ангела снизхожденије, тјемже в пламени орошајема благодарствено воспјеваху: препјетїј оцев Господи и Боже благословен јеси.

VIII песма. *Хвалїм благословим, покланяјемсја Господеви, ипојущче и превозносјашче во всја вјеки.* Тајну преславнују вавилонскаја показа пешч источившаја росу, јако струјама имјаше невешчественїи огањ воспријати Јордан, и објати плотију крешчајема зиждитеља, јегоже благословјат људије, и превозносјат во всја вјеки.

IX песма. *Величај душе моја, чесьејущїју їорных војнїсїав, дјеју пречїсїщїју Богородицу.* Недоумјет всјак јазик благохвалити по достојанију, изумјевајет же ум и премирниј пјети тја Богородице, обаче благаја сущчи вјеру прими, ибо љубов вјеси божественују нашу: ти бо христијан јеси предстательница, тја величајем.

Св. Јован Креститель (7/20. јануар)

21 Тропар, глас II

21 Памјат праведнаго с похвалами, тебеј же довљејет свидјетельство Господње претече, показал бо сја јеси во истину и пророков четьејшиј: јако и струјах крестити сподобилсја јеси проповједанаго, тјемже за истину пострадав радујасја, благовјестил јеси и сушчим во адје Бога јављашгосја плотију, вземљущчаго грјех мира, и подајушчаго нам велију милост.

Св. Максим (Бранковић), ерпски (18/31. јануар)

22 Стихира на литији, глас I

22 В четьем преставленији твојем оче наш Максиме, множество народа собирајетсја, иноже и церковнаго лика иже в мирских тебеј послуживши и својинствујущчи с тобою: общјеј бо плач громогласен, о тебеј преподобне сотвориша.

Сретење (2/15. фебруар)

23 Катавасија, глас III

I песма. Сушу глубородитељнују землю солнце нашествова иногда, јако стјена бо огустје обаполи вода, љде пјешемореходшчим, и богоугодно појущчим: појим Господеви, славно бо прослависја.

III песма. Утвержденије на тја надјејущчихсја утврди Господи церков, јуже стјажал јеси четьоју твојеју кровїју.

IV песма. Покрила јест небеса добродјетель твоја Христе: из кивота бо прошед, свјатїни твојеја нетљенија матере, в храмје слави твојеја јавилсја јеси јако младенец руконосим, и исполнишасја всја твојего хвалењїа.

V песма. Јако видје Исанија образно на престоље превознесена Бога, от ангел слави дориносима, о окајаниј вопїјаше аз: провидјех бо воплошчајема Бога, свјета невечерња, и миром владичествујущча.

VI песма. Возопи к тебеј видјев старец очима спасеније, жеке људем приде от Бога, Христе ти Бог мој.

VII песма. Тебе во огњи оросившаго, отроки богословившија, и в дјеви нетљену вселшгосја, Бога Слова појим, благочесно појущче: благословен Бог отец наших.

VIII песма. *Хвалим блаословим, поклањајемсја Господеви, појуише и превозносаише во всја вјеки.* Нестерпимому огњу сојединившесја, богочестија предстојашче јуноши, пламенем же невреждени божественују пјесан појаху: благословите всја дјела господња Господа, и превозносите во всја вјеки.

IX песма. *Богородице дјево, уиованије християном, покриј, собљуди и спаси на тија уиовајушчиг.* В закоње сјени и писаниј, образ видим вјерни, всјак мужескиј пол, ложесна разверзаја, свјат Богу: тјем прворожденоје Слово, Оца безначална, Сина првородјашчасја, материју неискусомужно, величајем.

Св. Симеон Мироточиви (13/26. фебруар)

24 Тропар, глас III

24 Божественоју благодатију просвјетивсја, и по смрти показујеши свјетлост житија твојега, источајеши бо миро благоуханија, притекајушчим к рацје мошчје твоих, и луди твоја наставил јеси к свјету богоразумија Симеоне оче наш, Христа Бога моли даровати нам велију милост.

Св. Теодор Тирон (17. фебруар/2. март)

25 Тропар, глас II

25 Велија вјери исправљенија! Во источниције пламене, јако на водје упокојенија, свјатий великомученик Теодор радовашесја: огњем бо всезожесја јако хлеб слаткиј Троице принесесја, того молитвами Христe Боже спаси души наша.

Благовести (25. март/7. април)

26-29 Стихире на "Господи возвах", глас VI подобан

26 *Хвалише Господа вси јазници, похвалише јею вси људије.* Совјет превјечни откриваја тебје отроковице, Гаврил предста, тебе лобзаја и вјешчаја радујсја земље ненасејанаја, радујсја купино неопалимаја, радујсја глублино неодобозримаја, радујсја мосте к небесем преводјај, и љествице високаја јуже Јаков видје, радујсја божественаја стамно мани: радујсја разрјешеније кљатви, радујсја Адамово возваније, с тобоју Господ.

27 Јављајешисја мње јако человек, глаголет нетљенаја отроковица ко архистратигу, и како вјешчајеши глаголи паче человека; со мноју бо рекал јеси Богу бити, и вселитисја во утробу моју, и како буду, глаголи ми, вмјестилишче пространоје, и мјесто свјашченија херувими превосходјашчаго; да не преластихи мене лестију, не бо познах сласти, браку јесам непричасна, како убо отроча рожду.

28 Бог идјеже хошчет, побјеждајетсја јестества чин, глаголет бесплотниј, и јаке паче человека содјевајутсја, мојим вјеруј истиним глаголом всесвјатаја пренепорочнаја. Она же возопи: буди мње ниње по глаголу твојему, и рожду бесплотнаго, плот от мене заимствовавшаго, јако да возведет человека, јако једин силен, в первоје достојаније, с растворенијем.
глас VI

29 *Слава. Итнье:* Послан бист с небесе Гаврил архангел, благовјестити дјевје зачатје, и пришед в Назарет, помисляше в себје чудеси удивљајасја; о како во вишних непостижим сиј от дјеви раждајетсја! имјејај престол небо и подножје земљу, во утробу вмјешчајетсја дјевичу, на његоже шестокрилатији и многоочитиј зрјети не могут, словом једињем от сеја воплотитисја благоизволи: Божије јест Слово настојашче, что убо стоју и не глагољу дјевје: радујсја благодатнаја Господ с тобоју: радујсја чистаја дјево: радујсја невјесто ненејеснаја: радујсја мати живота, благословен плод чрева твојега.

30 Величаније

30 Архангелски глас вопијем ти чистаја: радујсја благодатнаја, Господ с тобоју.

31 Катавасија, глас IV

I песма. Отверзу уста моја, и наполњатсја Духа, и слово отригну царице матери, и јављусја свјетло торжествуја, и воспоју радујсја тоја чудеса.

III песма. Твоја пјеснословци, Богородице, живиј и независниј источниче, лик себје совокупаљшија духовно утверди, в божествењј твојј славе, вјенцев слави подобои.

IV песма. Сједјај во славе, на престоље божества, в(о) облацје легтје, приде Исус пребожествениј, нетљеноју дланију, и спасе зовущија: слава Христe силе твојј.

V песма. Ужасошасја всјаческаја о божествењј славе твојј: ти бо неискусобрачнаја дјево имјела јеси во утробе над всјими Бога, и родила јеси безьетнаго Сина, всјем воспевајушчим тја мир подавајушчаја.

VI песма. Возопи прообразуја погребеније тридневноје, пророк Јона в китје мољсја: от тли избави мја, Исусе царју сил.

Други ирмос. Божественоје сије и всечесноје совершајушче празнство богомудрији богоматере, придите руками восплешчим, от њеја рождшасја Бога славим.

VII песма. Не послужиша твари богомудри паче создавшаго, но огњеноје прешченије мужески поправше, радовахусја појушче: препјетий оцев Господ и Бог благословен јеси.

VIII песма. *Хвалим блаисловим, поклањајемсја Господеви, појуише и превозносјашме во всја вјеки*. Слиши отроковице дјево чистаја, да речет убо Гаврил совјет вишњаго древној истиниј, буди к пријатију готова Божију, тобоју бо невмјестимиј с човејеки поживе, тјем и радујасја вопију: благословите всја дјела господња Господа.

Друји ирмос. Отроки благочестивија в пешчи, рождество богородично спасло јест: тогда убо образујемоје, нише же дјејствујемоје, всељујуу всју воздвизајет пјети тебе: Господа појте дјела, и превозносите јего во всја вјеки.

IX песма. *Блаисјеситију земље радоси велију, хвалише небеса Божију славу*. Јако одушевљеному Божију кивоту, да никакоже коснетсја рука скверних, усше же вјерних Богородицеј немолчно, глас ангела воспевајушче, с радостију да вопијут: радујсја благодатнаја Господ с тобоју.

32 Стихира на "Господи возвах", тога дана на вечерњу, глас IV

Јазика јегоже не вједјашче, услиша Богородица, глагољаше бо к њеј Архангел благовјешченија глаголи, отоњудуже вјерно примши цјелованије, зачат тја превјечнаго Бога: тјемже и ми радујушчесја вопијем ти: из њеја воплотивијсја непреложно Боже, мир мирови даруј, и душам нашим велију милост.

Св. великомученик Георгије (23. април/6. мај)

33-34 Стихире на "Господи возвах", глас IV самоподобан

33 *Хвалише Господа вси јазници, похваише јего вси људије*. Јако добља в мученицех, страстотерпче Георгије, сошедшесја днес восхвалим тја, јако теченије совершив, вјеру собљул јеси, и пријат от Бога побједи твојеја вјенец, јегоже моли от тли и бјед избавитисја, вјероју совершајушчим всчеснују памјат твоју.

глас VI (CD II, 7)

34 *Слава Оцу и Сину, и свјатому Духу*. Достојно имени пожил јеси, војине Георгије, крест бо Христов на рамо взем, от дјаволскија лести оладењевшују земљу добреј дјелал јеси, и терновноје служеније искоренив идолскоје, православнија вјери лозу насадил јеси. Тјемже точиши исцјељенија, во всеј всељењей вјерним, и Троици дјелатељ праведен показалсја јеси, моли молимсја о умиренији мира, и спасенији душ наших.

Стихира на "стиховње", глас IV

35 [*Слава*]. Разумнаго адаманта терпјеније братије духовно восхвалим, Георгија славнаго мученика, јегоже за Христа разжигајема, коваху бједи, и изоштриша муки, и различнаја мученија изнуриша тјело јестеством тљено: побјеждаше бо желаније јестество смртију понуждаја рачитеља, прјети к желејомому Христу Богу, и спасу душ наших.

Св. Петар и Павле (29. јун/12. јул)

36 Стихира на "Господи возвах", глас IV

36 [*Слава*]. Трикратним вопрошенијем, јеже Петре љубиши ли мја, трикратноје отверженије Христос исправил јест, тјемже и к тајновједцу Симон: Господи, всја вјеси, всја знајеш, ти вјеси јако љубљу тја, тјемже к њему Спас: паси овци моја, паси избранија моја, паси аганци моја, јаже мојеју кривоју снабдјех во спасеније: того моли богоблажене апостоле, даровати нам велију милост.

Преображење Господње (6/19. август)

37 Катавасија, глас IV

I песма. Лици израиљтестији невлажними стопама, понт чермниј, и влажнују глубину прогнаваше, всадники тристати враги видјашче в њеј погужени, с веселијем појаху: појем Богу нашему јако прослависја.

III песма. Лук силних изнеможе, и немошчтвујушчи(ји) препосајашасја силоју: сего ради утвердисја в Господје сердце моје.

VIII песма. Услишах славноје смотреније твоје Христе Боже, јако родилсја јеси от дјеве, да от лести избавиши зовущија: слава сиље твојеј Господи.

V песма. От свјета пресејкиј првородниј свјет, јако во свјетје дјела појут тја Христе содјетеља, во свјетје твојем, пути нашја направи.

VI песма. Вњегда скорбјети ми, возопих ко Господу, и услиша мја Бог спасенија мојега.

VII песма. Аврамстији иногда во Вавилоње отроци, пешчниј пламен попраша, пјесанми звивајушче: отец наших Боже благословен јеси.

VIII песма. Во Вавилоње отроци божественоју распалајем ревностију, мучитеља и пламене прешченије мужески попраша, и посредје огња в(о)вержени орошајем појаху: благословите всја дјела господња Господа.

IX песма. *Великий душе моја, на Таворје преобразишасја Господа.* Рождество твоје нетљено јависја, Бог из боку твојеју пројде, јако плотоносец јависја на земљи, и с човејки поживе: тја Богородице тјем вси величајем.

Успење Богородице (12/18. август)

38 Светилан, велики напев

38 Апостоли от конец совокупалшесја здје, в гетсиманијстјей веси погребите тјело моје: и ти Синие и Боже мој, прими дух мој.

39 Катавасија, глас I

I песма. Преукрашенаја божественоју славоју, свјашченаја и славнаја дјево памјат твоја, всја собра к веселију вјернија, начинајушчей Маријамје, с лики и тимпани твојему појущија јединородному: славно јако прослависја.

III песма. Содјетељнаја и содержитељнаја всјех, божија мудросте и сило, непреклону недвижиму церков утверди Христe: једин бо јеси свјат, во свјатих почивајај.

IV песма. Рјечи пророков и гаданија, воплошченіе пројавиша от дјеве твоје Христe: сијаније блистанија твојею, во свјет, јазиков изидет, и возгласит тебе бездна с веселијем: сиље твојеј слава челојекоључе.

V песма. Божију и неизреченују доброту, добродјетељеј твојих Христe исповјем: от присносушчиња бо слави, соприсносушчноје и ипостасноје возсијавиј сијаније, из дјевственија утробе, сушчим во тме и сјени воплошчсја, восијал јеси солнце.

VI песма. Морскиј пучинородниј китов внутрениј огањ, тридневнаго твојею погребенија проображеније, јегоже Јона пророк показасја: спасен бо јако и предпосласја, неврежден вопијаше: пожру ти со гласом хваљенија Господи.

VII песма. Бестуднеј јарости же и огњу, божественоје желаније сопротивљајасја, огањ убо орошаше, јарости же смјејашесја, богодохновеноју словесноју преподобних тривјешчаноју цјевницеју, противовјешчјаја мусикијским органом посреди пламене: препрослављениј оцев и наш Боже благословен јеси.

VIII песма. Пламен орошајушч преподобнија, злочестивија же попаљајушч, ангел Божиј всемошчниј показа отроком, живоначалниј же источник, содјела Богородицу, тљу смерти и живот точашчу појущим: содјетеља јединого појем избављенији, и превозносим во всја вјеки.

IX песма. *Ангели усеније пречистија видјеше удивишасја, како дјева восходий ои земљи на небо.* Побјеждајутсја јестества устами, к тебе дјево чистаја: дјевствујет бо рождество, и живот предобручајет смерт, по рождествје дјева, и по смерти жива, спасајеши присно Богородице наслејдије твоје.

ПЕСМЕ ИЗ ТРИОДА

Недеља о блудном сињу

40 Катавасија, глас II

I песма. Мојсејскују пјесан воспримши возопиј душе: помощник и покровитељ бист мње во спасеније, сеј мој Бог, и прославу јего.

III песма. Неплодствовавшиј мој ум, плодоносен Боже покажи ми, дјелатељу добрих, насадитељу благих, благоутробијем твојим.

[IV песма. Јеже от дјеве твоје рождество пророк предзрја, возпроповједаше вопија; слух твој услишаш и убојашсја, јако от југа, и из гори свјатија, приносјењенија пришел јеси Христe.]³

V песма. Ношчи пришедшеј, приближисја ден, и свјет миру восија: сего ради хваљат тја ангелстији чини, и словословјат тја всјаческаја.

VI песма. Во глубиње грјеховеј содержим јесам Спасе, и в пучиње житејстјеј обуревајем: но јакже Јону от звјерја, и мене от страстјеј возведи, и спаси мја.

VII песма. Херувими подражајушче отроци в пешчи, ликовствоваху вопијушче: благословен јеси Боже, јако истиноју и судом навел јеси сија всја грјех ради наших, препјетиј и препрослављениј во всја вјеки.

VIII песма. *Хвалим блајословим, поклањајемсја Господеви, појущче и превозносјашче во всја вјеки.* В купине Мојсеју дјеве чудо, на Синајстјеј горје, прообразишваго иногда, појте, благословите и превозносите, во всја вјеки.

IX песма. От земнородних кто слиша таковоје, или кто видје когда, јако дјева обрјетесја во чревје имушчаја, и безболезнено младенца породжсја; таковоје твоје чудо, и тја чистаја Богородице величајем.

41 Стихира на "Хвалите", глас VI

41 *Слава Оцу и Сињу, и свјатому Духу.* Оче благиј, удаљихсја от тебе, не остави мене, ниже непотребна покажи царствија твојею: враг вселукавиј обнажи мја, и взјат моје богатство, душевнаја з Вероватно је омашком приликом снимања изостављена ова песма..

дарованија блудно расточих, востав убо обрашеја к тебе вопију: сотвори мја јако јединого от најемник твојих: мене ради на крестје пречистјеј твојеј руцје простриј, да љутаго звјерја исхитиши мја, и в первую одежду облечеши мја, јако једин многомилостив.

Недеља месопусна

42 Катавасија, глас VI

I песма. Помошник и покровитељ бист мње во спасеније, сеј мој Бог, и прослављу јего: Бог оца мојега, и вознесу јего: славно бо прослависја.

III песма. Утврди Господи на камени заповједеј твојих, подвигшејсја сердце моје, јако једин свјат јеси, и Господ.

IV песма. Услиша пророк пришествије твоје Господи и убојасја, јако хошчеши от дјеви родитисја, и човејком јавитисја, и глаголаше: услишах слух твој и убојахсја, слава сиљеј твојеј Господи.

V песма. От ношчи утрењујушча, човекољупче, просвјети мољсја, и настави и мене на повељенија твоја, и научи мја Спасе творити вољу твоју.

VI песма. Возопих всјем сердцем мојим к шчедрому Богу, и услиша мја от ада преисподњаго, и возведе от тли живот мој.

VII песма. Согрјешихом, безаконовахом, неправдовахом пред тобоју, ниже собљудохом, ниже сотворихом, јакоже заповједал јеси нам: но не предажд нас до конца, оцев Боже.

VIII песма. *Хвалим блаословим, поклањајемсја Господеви, појушче и превозносјашче во всја вјеки.* Јегоже војинства небеснаја славјат, и трепещут херувими и серафими, всјако диханије и твар, појте благословите, и превозносите во всја вјеки.

IX песма. Бесјеменаго зачатија рождество несказаноје, матере безмужнија нетљенен плод, Божије бо рожденије обновљајет јестества: тјемже тја вси роди јако богоневјеснују матер, православно величајем.

Недеља сипропусна

43 Катавасија, глас VI

I песма. Јако по суху пјешешествовав Израил, по бездне стопами, гонитеља Фараона, видја потопаљјама, Богу побједнују пјесан појим, вопијаше.

III песма. Њест свјат јакоже ти Господи Боже мој, вознесиј рог вјерних твојих блаже, и утврдивиј нас на камени исповједанија твојега.

IV песма. Христос моја сила Бог и Господ, чеснаја церков богољепно појет звивајушчи, о смисла чиста, о Господје празнујушчи.

V песма. Божијим свјетом твојим блаже, утрењујушхи ти души озари мољсја, тја вједјети Слове Божиј, истинаго Бога от мрака грјеховнаго звивајушча.

VI песма. Житејскоје море воздвизајемоје зрја напастеј буреју, к тихому пристанишчу твојему притек вопију ти: возведи от тли живот мој, многомилостиве.

VII песма. Росодатељуу убо пешч содјела ангел преподобним отроком, Халдеји же, опаљајушчеје велиније Божије мучитеља, увјешча вопити: благословен јеси Боже отец наших.

VIII песма. *Хвалим блаословим, поклањајемсја Господеви, појушче и превозносјашче во всја вјеки.* Из пламене преподобним росу источил јеси, и праведнаго жерству водоју попалил јеси, всја бо творини Христe токмо жеже хотјети: тја превозносим во всја вјеки.

IX песма. Бога човејком невозможно видјети, на његоже не смјејут чини ангелсти взирати: тобоју бо всечистаја јависја човејком слово воплошчено, јегоже величајушче, с небесними воји тја ублажајем.

Недеља православља

44 Катавасија, глас IV

I песма. Морја чермнују пучину невлажними стопами древниј пјешешествовав Израил, крестообразнима Мојсеевима рукама Амаликову силу в пустињи побједил јест.

III песма. Веселитеја о тебе церков твоја Христe, зовушчи: ти моја крјепост Господи, и прибежишче и утвржденије.

IV песма. Вознесена тја видјевши церков на крестје, солнце праведноје ста в чинь својем, достојно звивајушчи: слава сиље твојеј Господи.

V песма. Ти Господи мој свјет в мир пришел јеси свјет свјатиј, обрашчајај из мрачна невједјенија вјероју воспјевајушчија тја.

VI песма. Пожру ти со гласом хвалењија Господи, церков вопијет ти, от бјесовскија крове очишчисја, ради милости от ребар твојих истекшеју кровију.

VII песма. В пешчи Аврамстиј отроци персидстјеј, љубовију благочестија паче, не жели пламенем опаљајеми звиваху: благословен јеси в храмје слави твојеја Господи.

VIII песма. Руцје распростер Данил, лавов зијанија в ровје заче: огњенују же силу утасиша, добродјетелију преподјасавшеја, благочестија рачители отроци, звивајушче: благословите всја дјела господња Господа.

IX песма. Камен нерукојсечниј от несјекомија гори тебе дјево, крајеуголниј отсјечесја, Христос совокупивиј растојашчасјаја јестества: тјем веселашчесја, тја Богородице величајем.

Недеља крстопоклона

45 Катавасија, глас I

I песма. Божествејшиј прообрази дравье Мојсеј, в чермњем мори провед Израиља крестом твојим, воду жеалом пресјек, пјесан тебје исходнију воспјеваја Христе Боже.

III песма. Утверди Владико Христе, крестом на камени мја вјери не поколебатисја уму, прилоги врага злаго: једин бо јеси свјат.

IV песма. На крестје тја силне, свјетило великоје видјев, трепетом взјатсја, лучи сопрјатов скри: всја же твар воспје со страхом твоје долготерпјеније, ибо исполнисја земља твојега хваљенија.

V песма. Утрењујшче тја воспјевајем Спасе шчедре, мир обрјетше крестом твојим, имже обновил јеси род человекескиј, ко свјету невечерњему вводја нас.

VI песма. Образ божественаго креста Јона во чревје китове простертима дланма проначерта, и зриаше спасен от звјерја, силоју твојеју Слове.

VII песма. Из пламене отроки избављеј, плот прим пришел јеси на земљу, и на крестје привожден, спасеније нам даровал јеси Христе, једин благословен оцев Боже и препрослављен.

VIII песма. *Хвалим блаисловим, иоклањајемсја Господеви, ипојушче и превозносјашче во всја вјеки.* Руцје в ров вержениј лавов, иногда великиј во пророцјех, крестообразно простер Данил, неврежден от сих съеди спасесја, благословља Христа Бога во вјеки.

IX песма. О мати дјево, и Богородице неложнаја, рождшјаја бесјемено Христа Бога нашего, на крест вознесагосја плотију, тја вјернији вси, достојно с њим ниње величајем.

Лазарева субота

46 Катавасија, глас VIII

I песма. Воду прошед јако сушу, и јегипетскаго зла избјежав Израилјтјанин вопијаше: избавитељу и Богу нашему појим.

III песма. Небеснаго круга верхотворче Господи, и цркве зиждитељу, ти мене утверди к љубови твојеј, желаниј крају, вјерних утвержденије, једине человекољупче.

VI песма. Ти моја крепост Господи, ти моја и сила, ти мој Бог, ти моје радованије, не оставља недра оча, и нашу нишчету посјетив, тјем с пророком Авакумом зову ти: силе твојеј слава человекољупче.

V песма. Вскују мја отринул јеси, от лица твојега свјете незаходимји, и покрива мја јест чуждаја тама окајанаго: но обрати мја и к свјету заповједеј твојих, пути моја направи молусја.

VI песма. Очисти мја Спасе, многа бо незаконија моја, и из глубини зол возведи молусја: к тебје бо возопих, и услыши мја, Боже спасенија мојега.

VII песма. От Јудеји дошедше отроци, во Вавилоње иногда, вјероју тројическоју пламен пешчниј попраша појушче: оцев Боже благословен јеси.

VIII песма. *Хвалим блаисловим, иоклањајемсја Господеви, ипојушче и превозносјашче во всја вјеки.* Царја небеснаго, јегоже појут воји ангелстији, хвалите, и превозносите во всја вјеки.

IX песма. Чистују славно почтим људије Богородицу, огањ божества примшцују во чревје неопално, пјесанми величајем.

Друји ирмос. Воистину Богородицу тја исповједујем, спасенији тобоју дјево чистаја, с бесплотними лики тја величајушче.

Цвети

47 Катавасија, глас IV

I песма. Јавишасја источници бездни, благи непричастни, и откришасја морја, волнујушчасја основанија буреју: манијем бо запретил јеси јему, изрјаднија же људи спасал јеси, појушчија побједнују пјесан тебје Господи.

III песма. Точашчиј крајесјекомиј, повељенијем твојим, тврднј ссаха камен израилтестији људије: камен же ти јеси Христе и жизан, на њемже утвердисја церков зовушчјаја: осана благословен јеси грјаднј.

VI песма. Христос грјаднј јавствено Бог наш, придет и не законит, от гори приносјенија чаша, отроковици раждајушчија неискусомужнија, пророк дравье глаголет, тјем вси вопијем: слава силе твојеј Господи.

V песма. На гору Сион взиди благовјествујај, и Јерусалиму проповједујај, в крјепости вознести глас, преславнаја глаголашасја о тебје граде Божиј: мир на Израиља, и спасеније јазиком.

VI песма. Возопиша с веселијем праведних дуси, ниње миру завјет новиј завјешчјатсја, и кропљенијем да обновјатсја људије Божија крове.

VII песма. Спаси во огни аврамскија твоја отроки, и Халдеји убив, јаке правда праведно увловјаше, препјетнј Господи Боже отец наших благословен јеси.

VIII песма. *Хвалим, блаисловим, иоклањајемсја Господеви, ипојушче и превозносјашче во всја вјеки.* Веселисја Јерусалиме, торжествуйте љубјашчи(ји) Сиона, царствујај бо во вјеки Господ сил приде, да благоговјет всја земља от лица јего, и да вопијет: благословите всја дјела господња Господа.

IX песма. Бог Господ и јавија нам, составите празник, и весељашчсја придите возвеличим Христа, с ваијама и вјетвами, пјесанми зовущче: благословен грјадји во имја Господа спаса нашего.

Велики понедељак, уторак и среда

48 Тропар, глас VIII

48 Се жених грјадет в полуношчи, и блажен раб, јегоже обрјашчет бдјашча: недостојин же паки, јегоже обрјашчет унивајушча, блуди убо душе моја, не сном отјаготисја, да не смерти предана будеши, и царствија вње затворишисја, но воспрајни зовущи: свјат, свјат, свјат јеси Боже, Богородицеју помилуј нас.

49 Светилан (и на Велики Четвртак)

49 Чертог твој вижду Спасе мој украшениј: и одежди не имам да вниду воњ: проsvјети одјејаније души мојеја свјетодавче, и спаси мја.

Велики петак

50 Стихира на "стиховње", глас II подобан

50 Јегда от древа тја мертва, Ариматеј сњат всјех живота, смирноју и плашчаницеју тја Христe обвив, и љубовију подвизашсја, сердцем и уснами, тјело нетљеноје твоје облобизати: обаче одержим страхом, радујасја вопијаше ти: слава снисхожденију твојему чeловјeкoлyпчe.

Велика субота

51 Статија прва, глас V

Жизан во гробје положиљсја јеси Христe, и ангелскаја војинства ужасахусја, снисхожденије славшаче твоје.⁴

Животе, како умирајeши: како и во гробје обитајeши; смерти же царство разрушајeши, и от ада мертвија вoстављајeши.

Величајeм тја Исусе, царју, и чтем погребеније и страданија твоја, имиже спасал јеси нас от иственија.

Мјери земљи положивиј, в малом обитајeши Исусе всецарју гробје днес, от гробов мертвија вoстављајaј.

Исусе Христe мој царју всјех, что ишчја к сущчим во адје пришел јеси; или род отрјешити чeловјeчeскиј.

⁴ Псаламски стихови (Пс. 117 или 118) се на богослужењима у манастирима читају испред сваког тропара. У оригиналу на јеврејском језику овај псалам садржи акrostих, а чине га слова јеврејског алфавета, којим почиње свака строфа.

Владика всјех зритесја мертав, и во гробје новјем полагајетсја, истошчивиј гроби мертвих.

Животе во гробје положиљсја јеси Христe, и смертију твојеју смерт погубил јеси, и источил јеси миври жизн.

Со злодјеји јако злодјeј Христe вјениљсја јеси, оправдаја нас всјех, от злодјејства дрeвњaгo записнeтeљa.

Красниј добротоју паче всјех чeловјeк јако беззрачен мертав јављајетсја, јестество украсивиј всјех.

Ад како стерпит Спасе пришествије твоје; а не паче болeзнујет омрачајeм, блистанија свјета твојега зареју ослепљен.

Исусе слаткиј мој, и спаситeљниј свјетe, во гробје како темњeм скрилсја јеси; о несказанaгo и неизречeнaгo терцијенија.

Недоумјевајет и јестество умноје, и множество безплотноје Христe, тајинства несказанaгo, и неизречeнaгo твојега погребенија.

О чудес страних! о вешчeј нових диханија мојега податeљ бездиханен носитсја, погребаяeм рукама Јосифовима.

И во гроб зашел јеси, и недар Христe отеческих никакоже отлучилсја јеси: сије странео и прeслaвнoјe кушно.

Истиниј небесе и земљи царју, ашчe и во гробје маљeјшeм закључилсја јеси, позналсја јеси всeј твари Исусе.

Тебје положену во гробје создатeљу Христe, адскаја подвизашасја основанија, и гроби отверзошасја чeловјeкoв.

Земљу содержај дланију, умершчвљен плотију под земљеју нињe содержитсја, мертвија избављаја адова содержанија.

Из иственија возшел јеси, животе Спасе мој, тебје умершу и к мертвим пришедшу, и словившу адови вереји.

Јакоже свјета свјетилник, нињe плот Божија, под земљу јако под спуд кријетсја, и отгоњајет сущчују во адје таму.

Умних стекајетсја војнистав множество со Јосифом и Никодимом, погрепсти тја невјестимагo во гробје маљe.

Умершчвљен вољеју, и положен под земљеју житноточне Исусе мој, оживил јеси умершчвљена мја преступљенијем горким.

Измјeнашeсја всја твар страстију твојеју, всја бо тебје Слове сострадаху, содержитeља тја вјeдушчe всјех.

Живота камен во чреве пријем ад всејадец излева, от вјека јаже поглоти мртвија.

Во гробје новје положилсја јеси Христе, и јестество човољеческоје обновил јеси, воскрес бољољезно из мртвих.

На земљу шел јеси, да спасеши Адама, и на земљи не обрјет сего Владико, даје до ада снишел јеси ишчај.

Сотрјасесја страхом Слове, всја земља и деница лучи скри, величајешему в земљи сокровеному твојему свјету.

Јако човољек убо умирајеши вољеју Спасе, Јако Бог же смертнџа воставил јеси от гробов, и глубини грјеховнџа.

Слезоточнаја риданија, на тебе чистаја матерски о Исусе, накрапљајушчи вопијаше: како погребу тја сине.

Јакоже пшеничноје зерно, зашед в њедра земнаја, многопертнџи, воздал јеси клас, воставив човољеки, јаже от Адама.

Под земљеју скрилсја јеси јако солнце ниње, и ношчију смертноју покровен бил јеси, но висијај свјетљејше Спасе.

Јакоже солнечнџи круг, луна Спасе сокривајат, и тебе ниње гроб сокри, скончавшагосја смертнџу плотски.

Живот смерти вкусивџи Христос, от смерти смертнџа свободи, и всјем ниње дарујет живот.

Умершчвљена дрвље Адама зависно, возводиши к животу умершчвљенијем твојим, новиј Спасе во плоти јављејсја Адам.

Умиџи тја чини, простерта мртва зрјашче нас ради, ужасахусја, покривајеми крили Спасе.

Снем тја Слове от дрва мртва, во гробје Јосиф ниње положи, но востани спасај всја јако Бог. Ангелскаја Спасе радост бив, ниње и печали сим бил јеси виновен, видим плотију бездиханен мертав.

Вознесалсја јеси на дрвје, и живущија човољеки совозносиши: под земљеју же бив, лежашчија под њеју воскрешајеши.

Јакоже лев Спасе уснув плотију, јако њекиј скимен мертав востајеши, отложив старост плотскују.

В ребра прободен бил јеси, ребро вземџи Адамље, от њекоје Еву создал јеси, и источил јеси токи чиститељнџа.

Тајно убо дрвље жретсја агнец, ти же јавје жрен бив незлобиве, всју твар очистил јеси Спасе.

Кто изречет образ страшнџи во истину новиј; владичествујај бо тварију, днес страст пријемлет, и умирајет нас ради.

Живота сокровишче, како зритесја мртвиј; ужасајушчесја ангели взиваху: како же во гробје заклучајетсја Бог.

Копијем прободенаго Спасе из ребра твојого, живот животом из живота спасшаго мја искапајеши, и живиши мја с њим.

Распростерт на дрвје, собрал јеси човољеки: в ребра же прободен, животочноје всјем остављеније источајеши Исусе.

Благообразнџи Спасе, образујет страшно, и погребајет тја јако мртва благообразно, и ужасаетсја твојого образа страшнаго.

Под земљеју хотјенијем низшед јако мертав, возводиши от земљи к небесним, отуду падшија Исусе.

Ашче и мертав видјен бил јеси, но живџи јако Бог возводиши от земљи к небесним, отуду падшија Исусе.

Ашче и мертав видјен бил јеси, но жив јако Бог, умершчвљенија човољеки оживил јеси, мојого умертвитеља умертвив.

О радости онџа! о многија сладости! иже во адје наполнил јеси, во днах мрачних свјет восијав.

Поклањајусја страсти, воспевају погребеније, величају твоју державу човољекољутче, имиже свободихсја страстџи тьетворних.

На тја меч обнажисја Христе, и меч крјепкаго убо притупљајетсја, и меч же обрашчајетсја едемскиј.

Агница аганца зрјашчи в закољенији, остријем прободајема ридаше, сподвигши и стадо вопити.

Ашче и во гробје погребајешисја, ашче и во ад идеши, но и гроби источчил јеси, и ад обнажил јеси Христе.

Вољеју снишел јеси Спасе под земљу, умершчвљенија човољеки оживил јеси, и возвел јеси во славе отчеј.

Тројници једин во плоти, нас ради поноснују претерпје смерт, ужасаетсја же солнце, и терпешчет земља.

Јако от источника горкаго, јудова кољена изчадија в ровје положиша, питатеља манодавца Исуса.

Судија јако судим пред Пилатом судијеју, и предста, и смертнџу неправедноју осужден бист, дрвом крестним.

Гордиј Израилу, убијственији људије, што пострадаваше, Вараву свободисте, и Спаса предасте кресту.

Рукоју твојеју создавиј Адама от земљи, того ради јестеством бил јеси человек, и распјалсја јеси вољеју твојеју.

Послушав Слове Оца твојеого, даже до ада љутаго сошел јеси, и воскресил јеси род человекескиј.

Уви мње свјете мира, уви мње свјете мој, Исусе мој возжељениј, вопијаше дјева, ридајушчи горко звиваше.

Завистљивији, убијственији, и гордији људије, поне плашчаници и сударја самага да стидјатсја воскресшу Христу.

Приди убо скверниј убијце учениче, и нрав злоби твојеја покажи ми, имже бил јеси предатељ Христов.

Јако человекољубив њекто притворјајешисја бује, и сьпне всегубителњејшиј, невјерниј миро продавиј на цјење.

Небеснаго мира кују имјел јеси цјену многоцјенаго: које пријал јеси противодостојноје; неистовство обрјел јеси проклатјејшиј сатано.

Ашче нишчелубец јеси, и о мирје печалујеши истошчајем во очишченији души, како на златје продајеши свјетозарна.

О Божиј Слове! о радости моја! како претерпљу тридневноје твоје погребеније; ниње терзајусја утробоју матерски.

Кто даст ми воду и слез источники; богоневјеснаја дјева звиваше, да восплачу слаткаго ми Исуса.

О гори и холми, и человеков множества восплачитесја, и всја ридајте со мноју Бога вашого материју.

Когда вижду тја Спасе, безьлетнаго свјета, радост и сладост сердца мојеого; дјева горко вопијаше.

Ашче и јако камен Спасе крајесјекомиј ти пријал јеси сјеченије, но источил јеси живују струју, јако источник сиј жизни.

Јако от источника јединого сугубоју рјекоју ребром твојим изливајушчим напајајушчесја, бесмертнују приобрјетајем жизан.

Вољеју јавилсја јеси Слове во гробје мертав, но живеши, и человеки, јакоже предрекал јеси, воскресенијем твојим Спасе мој воздвизајеши.

[*Слава*]. Восцјевајем Слове тебе всјех Бога, со Оцем и свјатим твојим Духом, и славим божественоје твоје погребеније.

[*И ниње*]. Блажим тја Богородице чистаја, и почитајем тридневноје погребеније сина твојеого, и Бога нашего вјерно.

52 Статија друга, глас V

Достојно јест величати тја жизнодавца, на крестје руце простершаго, и сокрушаго державу вражију.

Достојно јест величати тја всјех зиждитеља, твојими бо страданми имами бестрастије, избавальшесја тьенија.

Ужасесја земља, и солнце Спасе скрисја, тебје невечерњему свјету Христе зашедшу во гробје плотски.

Уснул јеси Христе, јестествено животним сном во гробје, и от тјажкаго сна грјеховнаго воздвигал јеси род человекескиј.

Једина жен, кромје бољезнеј родих тја чадо, бољезни же ниње терпљу страстију твојеју нестерпимија, благолаше чистаја.

Горје тја Спасе неразлучно со Оцем сушча, доље же мертва простерта на земљи ужасајутсја зрјашче серафими.

Раздирајетсја церковнаја завјеса, твојим распјатијем, покривајут светила Слове свјет, тебје скрившусја солнцу под земљу.

Земљи изначала једињем манијем водрузивиј круг, бездиханен јако человек зајде под земљу: ужаснисја видјенијем небо.

Зашел јеси под земљу, рукоју твојеју создавиј человека, да воздвигнеши от паденија собори человекескија всесилноју державоју.

Плач свјашчениј придите воспојим, Христу умершему, јако дrevье жени мироносици, да и радујсја услышим с њими.

Миро воистину јеси ти Слове неистощимоје: тјемже ти и мира приношаху, јако мертву живому, жени мироносици.

Адова убо погребен царствија Христе сокрушајеши, смертију же смерт умершчвљајеши, и тьенија свободајеши земнороднија.

Токи жизни проливајушчаја Божија премудрост, во гроб заходјашчи животворит сушчија, в незаходимих адових мјестјех.

Да челољеческоје обновљу сокрушеноје јестество, ујазвљен јесам смертију хотја плотију, мати моја не терзајсја риданми.

Зашел јеси под земљу свјетоносец правди, и мергвија јакоже от сна воздвигал јеси, отгнав всјакују тму сушчују во адје.

Зерно двојерасленоје, јестественожизненоје, в бока земнаја сјејетсја со слезами днес: но прозјабше, мир радосносотворит.

Убојасја Адам, Богу ходјашчу в раји, радујетсја же, ко аду сошедшу, падиј прежде, и ниње воздвизајем.

Жрет тебеј жертви слезнија рождшаја тја Христе, плотију положену во гробје, вопијушчи: востани чадо јакоже предрекал јеси.

Во гробје Јосиф благоговјејно тја новјем сокриваја, пјесни исходнија богољепнија појет тебеј, смјешенија риданми Спасе.

Гвоздни тја кресту пригвождена мати твоја слове зрјашчи, гвоздни печали горкија произајет, и стрјелами душу.

Тја всјех наслажденије мати зрјашчи, питијем напајајема горким, слезами лице омакајет горцие. Ујазвљајусја лутје, и растерзајусја утробоју Слове, зрјашчи неправедноје твоје закољеније: глаголаше пречистаја с плачем.

Око слаткоје, и усъе твоји како заклучу Слове; како же тја мертвољепно погребу; ужасајусја, вопијаше Јосиф.

Пјесни Јосиф и Никодим надгробнија појут Христу умершему ниње, појут же сними и серафими.

Заходиши под земљу Спасе солнце правди: тјемже рождшаја тја луна, печалми не оскудјевајет, вида твојего лишајема.

Ужасесја ад Спасе, зрја тја жизнодавца, богатство онога упрязњајушча, и јаже от вјека мергвија востављајушча.

Солнце свјет восијавајет по ношчи Слове, и ти же воскрес, просијавајеш по смерти јасно, јако от чертога.

Земља тја создатељу в њедра пријемши, трепетом содержима Спасе трјасетсја, успивши мергвија трјасенијем.

Мири тја Христе Никодим, и благообразниј, ниње новољепно помазујушче, ужаснисја, вопијаху, всја земља.

Зашел јеси свјетотворче, и с тобоју зајде свјет солнца: трепетом твар содержитсја, всјех тја проповједајушчи творца.

Камен углаждениј крајеуголниј покривајет камен, челољек же смертниј јако смертна Бога покривајет ниње во гробје: ужаснисја земље.

Вижд ученика, јегоже љубил јеси, и твоју матер чадо, и вјешчаније дажд сладчајшеје, взиваше плачушчи чистаја.

Ти Слове јако сиј живота датељ, Јудеов, на крестје простријсја не умергвил јеси, но воскресил јеси и сих мергвија.

Доброти Слове прежде не имјел јеси ниже вида, јегда страдал јеси: но воскрес провосијал јеси, удобрив челољеки божественими зарјами.

Зашел јеси плотију в земљу невечерниј свјетоносец, и не терца зрјети солнце померче, полудни јешче сушчу.

Солнце вкупје и луна померкше Спасе, рабом благоразумним образовахусја, иже в чернија одежди облачатсја.

Видје тја Бога сотник, ашче и умергвилсја јеси, како тја убо Боже мој, осјаку рукама ужасајусја, вопијаше Јосиф.

Усну Адам, но смерт из ребар изводит, ти же ниње уснул јеси Слове Божиј, источајеш от ребар твојих мирови жизан.

Уснул јеси мало, и оживил јеси умершија, и воскрес воскресил јеси спјашчија от вјека блаже.

Взјат јеси от земљи, но источил јеси спасенија вино, животночаја лозо: прослављају страст и крест.

Како умнаја чиновачалија тја Спасе појут, нага, окровављена, осуждена, терпјашче дерзост распинатељеј.

Обручениј, стропотњејшиј роде јеврејских, вједал јеси воздвиженије храма, почто осудил јеси Христа.

В одежду поруганија, украситеља всјех облакајеш, иже небо утврди, и земљу украси чудно.

Јакоже нејасит ујазвљен в ребра твоја Слове, отроки твоја умершија оживил јеси, искапав животнија им токи.

Солнце прежде устави Исус, иноплеменики сјекиј: ти же скрилсја јеси низлагаја тми началника.

Њедар отеческих неисходен пребив шчедре, и челољек бити благоволил јеси, и во ад снишел јеси Христе.

Взјатсја распнијсја, иже на водах земљу повјешей, и јако бездыханен в њей ниње возлегајет, јаже не терпјашчи трјасашесја лутје.

Уви мье о сине! неискусомужнаја ридаше глагољшчи: јегоже бо јако царја надјејасја, осуждена зрју ниње на крестје.

Сија Гаврил мье возвести, јегда сьетје, иже царство вјечноје рече, сина мојего Исуса.

Уви Симеоново совершисја пророчество: твој бо меч пројде сердце моје Емануиле.

Поне сущих от мертвих постидитесја о Јудеје! ихже животодавец востави, јегоже ви убисте зависно.

Ужасесја видјешје невидимјј свјете, тебе Христе мој во гробје сокривајема, бездыхана же, и помрачи солнце свјет.

Плакаше горко препорочнаја мати твоја Слове, јегда во гробје видје тебе неизреченаго и безначалнаго Бога.

Мертвост твоју, нетљенаја Христе мати твоја зрјашчи, горко к тебе вјешчаше: не косни животе в мертвих.

Ад лутиј потрепета, јегда тја видје солнце слави бесмертне, и издаваше јузники тшчатељно.

Велије и ужасноје видјеније ниње зритсја, живота сиј виновниј, смерт подјат, оживити хотја всјех.

Прободајешисја в ребра, и пригвоздајешисја Владико руками, јазву от ребра ти исцјељаја, и неводержаније рук праотец.

Прежде Рахилина сина плакаше всјак иже в дому, и Сина дјевија ридаху ученик лик с материју.

Удареније рук даша Христовој ланитје, рукоју човека создавашого, и челюсти звјерја сокрушившаго.

Пјесанми твоје Христе ниње распјатије, и погребеније вси вјерни(ји) празднујем, избавальшесја смерти погребенијем твојим.

[*Слава*]. Безначалне Боже, соприсносущне Слове, и Душе свјатиј, скиптар народа серпскаго укрјепи на ратнија, јако Бог.

[*И ниње*]. Жизан рождшаја, препорочнаја чистаја дјево, утоли церковнија соблазни, и подажд мир јако благаја.

53 Трећа статија, глас III

Роди вси пјесан погребенију твојему приносјат, Христе мој.

Сьем сдрева иже от Ариматеја, плашчаницеју обвив, во гробје тја погребает.

Мироносици придоша мира тебе Христе мој, носјашчија премудро.

Грјади всја твар, пјесни исходнија принесем зиждитељу.

Јако мертва живаго с мироносцима, вси миропомажем мудрено.

Јосифе треблажене, погреби тјело Христа жизнодавца.

Ихже воспита маноју, воздвогоша пјату на благодјетеља.

Ихже воспита маноју, приносјат Спасу желч кунно и одет.

О пребезумија, и христубства пророкоубиц!

Јакоже безумниј служитељ, предаде ученик бездну премудрости.

Избавитеља оставив, пленик остависја ластивиј Јуда.

По Соломону ров глубокиј, уста Јеврејев безаконих.

В стропотних шествијих Јеврејев безаконих, волчци и сјети.

Јосиф погребает с Никодимом, мертвољепно зиждитеља.

Жизнодавче Спасе, слава державје твојеј, ад разоршеј.

Лежашча тја пречистаја видјашчи Слове, материљепно плакаше.

О сладчајшаја моја весно, сладчајшеје моје чадо, гдје твоја зајде доброта.

О најслабе моје пролеће најслабе моје дете где твоја заје лепота.⁵

Плач сподвизаше свечистаја твоја мати, тебе Слове умершу.

Жени с миру придоша помазати Христа, божественаго мира.

Смерт смертију ти умершчвљајеши Боже мој, божественоју силоју твојеју.

Преластисја прелестник, преластиви(сја) избављајетсја, премудростију твојеју Боже мој.

Во дно адово низведен бист предаateľ, в кладенец истљенија.

Волчци и сјети путије треокајанаго безумнаго Јуди.

Вси спогibaјут распинателије твоји Слове, Сине Божиј всецарју.

В кладенец истљенија вси спогibaјут мужије кровеј.

Сине Божиј всецарју, Боже мој, создатељу мој, како страст подјал јеси.

Јуница телца на дрвје повјешена звиваше зрјашчи.

Тјело живоносноје Јосиф погребает с Никодимом.

Звиваше отроковица тепље слези точаши, утробоју прободајема.

Свјете очију мојеју, сладчајшеје моје чадо, како во гробје ниње покривајешисја.

Адама и Еву свободити, мати не ридај, сија стражду.

⁵ Претходни стих поновљен на савременом српском језику.

Прослављају твоје Сине мој крајњеје благоутробије, јегоже ради сија страждеши.
Оцтом напојен бил јеси и желчију шчедре, древњеје разрјешаја вкушеније.
На крестје пригвоздилсја јеси, древље људи твоја столпом облачним покривајај.
Мироносици Спасе ко гробу пришедшија, мира принесоса тебе.
Востани шчедре, от пропастеј адскиј воставајај нас.
Воскресни жизнотавче, рождшаја тја мати слези точашчи глаголет.
Потшчисја воскреснути, печал разрјешаја слове чисто рождшија тја.
Небеснија сили ужасосасја страхом мертва тја зрјашче.
Љубовију же и страхом страсти твоја почитајушчим, дажд прегрјешениј разрјешеније.
О ужаснаго и странаго видјенија, Божиј Слове! како земља тја спокривајет.
Носјај тја древље Спасе Јосиф бјегает, и ниње тја иниј погребает.
Плачет и ридајет тја пречистаја, мати твоја Спасе мој умершчвѣнаго.
Ужасајтсја уми странаго и ужаснаго, тебе всјех создатеља, погребенија.
Излијаша на гроб мироносици мира, зјело рано пришедшија.
Мир церкви, људем твојим спасеније даруј востанијем твојим.
[*Слава*]. О Троице Боже мој, Оче Сине и Душе, помилуј мир.
[*И ниње*]. Видјети твоего Сина воскресеније дјево, сподоби раби твоја.

54 Катавасија, глас VI

I песма. Волноју морскоју, скрившаго древље, гонитеља мучитеља, под земљеју скриша спасених отроци: но ми јако отроковици, Господеви појим: славно бо прослависја.
III песма. Тебе на водах повјесившаго, веју земљу неодојимо, твар видјевши на лобњем висима, ужасом многим содрогашесја, нест свјат, развје тебе Господи, зивајушчи.
IV песма. На крестје твоје божественое истошчаније провидја Авакум, ужасесја вопијаше: ти силних пресекал јеси државу блаже, приобшчајасја сушчим во адје, јако всеилен.
V песма. Богојавленија твоего Христе, к нам милостивно бившаго, Исаија свјет видјев невечерњиј, из ношчи утрѣневав зиваше: воскреснут мертвији, и востанут сушчији во гробјех, и вси земнороднији возрадујутсја.

VI песма. Јат бист, но не удержан в персејех китових Јона: твој бо образ носја страдавашаго и погребенију давашогсја, јако от чертога от звјерја изиде, приглашаше же кустодији, хранашчији суетнаја и ложнаја, милост сију оставили јесте.

VII песма. Неизреченоје чудо, в пешчи избавивиј преподобнија отроки из пламене, во гробје мертав бездиханен полагајетсја, во спасеније нас појушчих: избавитељу Боже, благословен јеси.

VIII песма. *Хвалым бла҃гословим, иноклањајемсја Господеви, појушче и превозносјашче во всја вјеки.* Ужаснија бојајсја небо, и да подвигатсја основанија земљи: се бо в мертвецех вмѣјајетсја, во вишних живиј, и во гроб мал странопријемлетсја, јегоже отроци благословите, свјашченици воспојте, људије превозносите во всја вјеки.

IX песма. Не ридај мене мати, зрјашчи во гробје, јегоже во чревје без сјемене зачала јеси сина: востану бо и прослављусја, и вознесу со славоју непрестано јако Бог, вјероју и любовију тја величајушчија.

ПЕСМЕ ИЗ ПЕНТИКОСТАРА

Васкресење Христово - Пасха

55 Катавасија, глас I

I песма. Воскресенија ден, просвјетимсја људије, пасха, господња пасха, от смерти бо к жизни, и от земљи к небеси, Христос Бог нас преведе, побједнују појушчија.

III песма. Придите пиво пијем новоје, не от камене неплодна чудодјејемоје, но нетљенија источник, из гроба одождивша Христа, в њемже утверждајемсја.

IV песма. На божествењеј стражи, богоглаголивиј Авакум да станет с нами, и покажет свјетоносна ангела, јасно глаголушча: днес спасеније миру, јако воскресе Христос јако всеилен.

V песма. Утрѣнујем утрѣнују глибоку, и вмјесто мира пјесан принесем Владице, и Христа узрим правди солнице, всјем жизан восијајушча.

VI песма. Снисел јеси во преисподњаја земљи, и сокрушил јеси вереји вјечнија, содржашчија свјазанија Христе, и триднєвен јако от кита Јона, воскресал јеси от гроба.

VII песма. Отроки от пешчи избавивиј, бив человек, страждет јако смертен, и страстију смертноје в нетљенија облачит благољепије, једин благословен оцев Бог, и препрослављен.

VIII песма. Сеј наречениј и свјатиј ден, једин субот цар и Господ, празников празник, и торжество јест торжестав: воњеже благословим Христа во вјеки.

IX песма. *Ангел вопијаше благогашњеј: чистаја дјево радуйсја, и иаки реку радуйсја, швој Син воскресе триднєвен ош гроба, и мертвија воздвигнувиј, људије веселишесја.* Свјетисја, свјетисја новиј Јерусалиме, слава бо Господња на тебе восија, ликуј ниње и веселисја Сионе: ти же чистаја красујсја Богородице, о востанији рождества твоего.

Недеља о раслабљеном

56 Стихира на "стиховње", глас VIII

56 [*Слава*] В притворје Соломоновје, тамо слезаше множество немошћувјушких, и преполовившусја празнику, обрјете Христос тридесјат осам љет раслабљена лежашча, владичњим гласом глагољет к њему: хошчеши ли здрав бити; немошћувај отвјешчаваше: Господи човека не имам, да једга возмутитсја вода, вержет мја в купель. Он же глагољет к њему: возми одар твој и ходи, се здрав бил јеси, ктому не согрјешај, Богородици молитвами низпосли нам велију милост.

Преполовљење

57 Катавасија, глас VIII

I песма. Море огустил јеси, погузивиј со оружијем гордаго Фараона, и људи спасал јеси немокрено Господи, и ввел јеси ја в гору свјатињи вопијушчија: појим тебје Богу нашему, цјесан побједују, јако прослависја.

III песма. Утвердисја сердце моје во Господје, вознесесја рог мој в Бозје мојем, раширишасја на враги моја уста моја возвеселихсја о спасенији твојем.

IV песма. Пророк Авакум, умнима очима провидје Господи пришествије твоје, тјем и вопијаше: от југа придет Бог, слава сиље твојеј, слава снисхожденију твојему.

V песма. Господи Боже наш, мир дажд нам: Господи Боже наш, свјажи ни: Господи развје тебе иного не вјем, имја твоје именујем.

VI песма. Јако води морскија човекољупче, волнами житејскими обуревајусја, тејмже јако Јона, тако вопију ти: возведи от тли живот мој, благоутробне Господи.

VII песма. Халдејскаја пещ, огњем распалајемаја, орошашесја духом, Божијим предетојанијем, отроци појаху: благословен јеси Боже отец наших.

VIII песма. *Хвалим блаґословим, ѡкљаѡјемсја Госґодеви, ѡјѡучче и ѡревозносјашче во всја вјекѡи.* Ангели и небеса, на престоље слави сједјашчаго, и јако Бога непрестано славимаго, благословите појте и превозносите во всја вјекѡи.

IX песма. Чужде матерем дјевство, и страно дјевам дјеторожденије, на тебје Богородице обоја устроишасја: тјем тја всја племена земнаја непрестано величајем.

Недеља о слепом

58 Стихира на "Господи возвах", глас V

58 [*Слава*]. Господи, мимоходја путем, обрјел јеси човека спља от рожденија, и удивљени бивше ученици, вопрошаху тја глагољущче: учитељу кто согрјешѡи, сеј ли, или родители јего, да спљет

родисја; ти же Спасе мој возопѡл јеси к ѡим: ни сеј согрјешѡи, ни родители јего, но да јавјатсја дјела Божија на ѡем: мње подобает дјелати дјела пославшаго мја, јаке никтоже может дјелати. И сија рек, плънув долу, и брене сотвор, помазал јеси очи јего, рек к њему: иди умѡисја в силоамстјеј купјели, он же умивеја здрав бист, и вопијаше к тебје: вјерују Господи, и поклонисја тебје, тјемже вопијем и ми: помилуј нас.

Вазнесење Господње – Спасовдан

59 Катавасија, глас V

I песма. Спасителу Богу, в мори људи немокрими ногами наставаљшему, и Фараона со всевојинством потопалъшему, тому јединому појим, јако прослависја.

III песма. Силоју креста твојео Христе, утврди моје помишљеније, во жеже цјети и славити пасителноје твоје вознесеније.

IV песма. Услишаш слух сили креста, јако рај отверзесја им, и возопих: слава сиље твојеј Господи.

V песма. Утрењујущче вопијем ти Господи, спаси ни, ти бо јеси Бог наш, развје бо тебе иного не знајем.

VI песма. Обиде мја бездна, гроб мње кит бист, аз же возопих к тебје човекољупцу, и спасе мја десница твоја Господи.

VII песма. В пещчи огњењѡи цјеснословци спасиј отроки, благословен Бог отец наших.

VIII песма. *Хвалим блаґословим, ѡкљаѡјемсја Госґодеви, ѡјѡучче и ѡревозносјашче во всја вјекѡи.* Из Оца прежде вјек рожденаго Сина и Бога, и в последњаја љета воплошченаго от дјеви матерѡе, свјашченици појте, људије превозносите во всја вјекѡи.

IX песма. *Величѡј душе моја, вознесѡлосја ѡѡ земљи на небо, Христѡа живнѡдавца.* Тја паче ума и словесе матер Божију, в љето безъетнаго неизречено рождшују, вјернији јединомудрено величајем.

Недеља Светих Отаца

60 Стихира на "стиховње", глас IV

60 *И пишѡе и писно и во вјекѡи вјекѡв. Амин.* Молебнују памјат днес, богоносних оцев, от всеја всельенија собравшихсја, во свјетљем градје никејстјем, православних собранија, владичествујущче вјерно празнујем: сији бо љутаго Арија безбожноје вељеније благочестномудренје низложиша, и от католическија цркве соборње того изгнаша, и јасно Сина Божија јединосущчна, и соприносущчна, прежде вјек сушча всјех научиша исповједати во изображенији вјери, извјесно и благочесно сије изложивше: тјемже и ми божественим их повељенијем последствујущче, извјесно вјерујущче служим, со Оцем Сину и Духу всесвјатому, во једином божествје, Троице јединосущњѡе.

Солазак Светог Духа – Педесетница

61-62 Стихире на "Господи возвах", глас I (CD III, 4)

61 Пјатдесатницу празнујим, и Духа пришествије, и предложеније објешчанија, и надежди исполњеније, и тајинство јелико, јако велико же и чесно. Тјемже вопијем ти: содјетељу всјех Господи слава тебје.

Глас VIII

62 [*Слава*]. Приидите лудје трипостасному божеству поклонимсја, Сину во Оце со свјатим Духом. Отец бо безъетно роди Сина соприносущна и сопрестолна, и Дух свјатий бје во Оце, со Сином прослављаем: једина сила, једино сушчество, једино божество, јемуже поклањајушчеса вси глаголем: свјатий Боже, всја содјејавиј Сином содјејством свјатаго Духа: свјатий Крјепкиј, имже Оца познахом, и Дух свјатий приде в мир: свјатий Бесмертниј, утјешитељниј Душе, от Оца исходјај, и в Сиње почивај: Тројице свјатаја слава тебје.

63-64 Седални, глас IV

63 Попразивствениј вјерни, и конечниј празник празнујим свјетло, сеј јест пјатдесатница, објешчанија исполњеније и предложенија: в сеј бо огањ утјешитељев сниде на земљу, јако во видје јазик, и ученики просвјети, и сија небо тајники показа: свјет приде утјешитеља, и мир просвјети.

64 Духа истоник пришед на земљу, во огњенија рјеки раздјељајасја мислено, апостоли орошаше просвјешчаја, и бист им облак орошајај огањ просвјешчајај тјех, и одождјај иламен, имже и ми прияхом благодат, огњем же и водоју, свјет приде утјешитеља, и мир просвјети.

65 Стихира после Јеванђеља, глас VI

65 Помилуј мја Боже по величјей милости твојеј и по множеству щедрот твојих очисти безаконије моје. Царју небесниј, утјешитељу, душе истини, иже вездје сиј, и всја исполњајај, сокровишче благих, и жизни податељу, приди и вселисја в ни, и очисти ни от всјакија скверни, и спаси блаже души нашја.

66 Катавасија, глас IV

I песма. Божественим покровен медљенојазичниј мраком, извитијствова богописаниј закон, тину бо отрјас очесе умнаго, видит сушчаго, и научајетсја духа разуму, хвала божественими пјесанми.

III песма. Разверзе утробу нечадствовавшија узи, досаду же неодоботерпиму благочаствујушчија, једина молитва пророчици древьє Ани, носјашчија дух сокрушен, к силному и Богу разумов.

IV песма. Царју цареј, јаковиј от јаковаго једин Слове произшедиј, от Оца безвиновнаго, равномошнаго твојега Духа, апостолом истинно послал јеси, јако благодјетеља појушчим: слава

державје твојеј Господи.

V песма. Рјешитељноје очишченије грјехов, огњедоховенују примите Духа росу, о чада свјетообразнаја церковнаја, ниње от Сиона бо изиде закон, јазикоогњеообразнаја Духа благодат.

VI песма. Очишченије нам Христе и спасеније Владико, восијал јеси от дјеви: да јако пророка от звјерја морскаго персеј Јону от тљи исхитиши, всего Адама всеродна падшаго.

VII песма. Согласнаја возшумје органскаја пјесан, почитати златосотворениј бездушниј истукан. Утјешитељева же свјетоноснаја благодат почествујет, жеже вопити: Тројице јединаја, равносиљнаја, безначалнаја благословена јеси.

VIII песма. Хвалим благословим, поклањајемсја Господеви, појушче и превозносјашче во всја вјеки. Разрјешајет узи, и орошајет пламен, трисвјетлиј богочалија образ, појут отроци, благословит же јединога Спаса и вседјетеља, јако благодјетеља сотворенаја всјаческаја твар.

IX песма. Слава тебје Боже наш, слава тебје. Слава тебје Боже наш, слава тебје. Радујсја царице, матеродјевственаја славо, всјака бо удобообрашчатељнаја благоглагољиваја уста, витијствовати не могут тебе пјети достојно: низумјевајет же ум всјак, твоје рождество

ПЕСМЕ ИЗ ОСМОГЛАСНИКА

67-77 Једанаест Јеванђелских стихира

67 Прва стихира, глас I

На гору учеником идушчим за земноје вознесеніје, предста Господ, и поклонившесја јему, и данија власти вездје научившесја, в поднебеснују послахусја, проповједати жеже из мертвих воскресеније, и жеже на небеса вошестије, имже и во вјеки спребивати неложниј, објешчасја Христос Бог, и спас душ наших.

68 Друга стихира, глас II

С миру пришедшим јаже с Маријеју женам, и недоумјевајушчимсја, како будет им улучити желаније, јависја камен взјатиј, божествениј јуноша угољајај мјатеж душ их, воста бо глаголет Исус Господ: тјемже проповједите проповједником јего учеником в Галилеју тешчи, и видјети јего воскресша из мертвих, јако живнодавца и Господа.

69 Трећа стихира, глас III

Магдалиње Марији спасово благовјествујушчјей из мертвих воскресеније и јавњеније, не вјерујушче же ученици, поносими биша о жестосердији: но знаменми вооружшесја и чудеси, ко проповједанију послахусја, и ти убо Господи к началному свјету вознесалсја јеси Оцу, они же

проповједаша всјуду слово, чудеси увјерјајушче: тјемже просвјетившесја тјеми, славим твоје жеже из мртвих воскресеније, человекољупче Господи.

70 Четврта стихира, глас IV

Утро бје гдубоко, и жени придоша на гроб твој Христе, но тјело не обрјетесја желајемоје ими: тјемже недоумјевајушчимсја, иже в ризах блещашчихсја представши глаголаху: што живаго с мртвими ишчете; воста јакоже предрече, што не помните глагол јего; имже вјеровавшија видјенаја проповједашу, но мьахусја лажа благовјешченија, тако биша јешче косни ученици: но Петар тече, и видјев прослави твоја в себје чудеса.

71 Пета стихира, глас V

О премудрих судеб твојих Христе! како Петру убо плашчаницами једињами, дал јеси разумјети твоје воскресеније, Луције же и Клеопје спутешествуја бесједовал јеси, и бесједујал не абије себе јављајши: тјемже и поносим бивајеши, јако једин пришелствујал во Јерусалим, и не причашчајајсја в конец совјета их⁶: но иже всја к созданија ползје строја, и јаже о тебје пророчествија открил јеси, и вьегда благословити хлѣб позналсја јеси им, ихже и преже того сердца к познанију твојему распаластасја, иже и учеником собраним уже јасно проповједаша твоје воскресеније, имже помилуј нас.

72 Шеста стихира, глас VI

Слава Оцу и Сину и свјатому Духу. И ниње и присно и во вјеки вјеков. Амин.⁷ Истиниј мир ти Христе, к човеком божји мир твој дајал, по востанији учеником пристрашни показал јеси ја, мьашчија дух видјети но утишил јеси мјатеж души их, показавиј руцие и нозје твоји: обаче не вјерујушчим јешче брашен причашченијем, и учениј воспоминанијем, отверзал јеси их ум, жеже разумјети писанија, имже и отеческоје објетованије објешчав, и благословив ја, отступил јеси на небо: тјемже с њимиже поклањајемсја тебје, Господи слава тебје.

73 Седма стихира, глас VII

Слава Оцу и Сину и свјатому Духу. Се тма, и рано, и што у гроба Марије стојиши, многују таму имјејушчи в разумје, в њеже гдје положен бист вопрошајши, Исус; но вижд сршчущчјасја ученики, како плашчаницами и сударем воскресеније обрјетоша, и помјануша јаже о сих писанија: с њимиже и имиже и ми вјеровавше, воспјевајем тја жизнодавца Христа.

⁶ Грешка у снимку.

⁷ Пришеви Слава и И ниње унешени су у текст само ако су и отпевани.

74 Осма стихира, глас VIII

Слава Оцу и Сину и свјатому Духу. Маријини слези не всује проливајутсја тепље, се бо сподобисја и учашчих ангелов, и видјенија самого Исуса, но јешче земнаја мударствујет, јако жена немощнаја: тејмже и отслајетсја не прикасатисја Христу, но обаче проповједница послајетсја твојим учеником, имже благовјествованије носјашчи, жеже ко отеческому жребију восход възвјешчајушчи, с њејуже сподоби и нас јављенија твојега Владико Господи.

75 Девета стихира, глас V

Јако в последњаја љета, сушчу поздје от субот, предстал јеси другом Христе и чудесем чудо извјествујеши, закљученим входом дверним, жеже из мртвих твоје воскресеније: но исполнил јеси радости ученики, и Духа свјатаго преподал јеси им, и власт подал јеси остављенија грјехов, и Томи не оставил јеси в невјерствија погужатисја бури: тјемже подажд и нам разум истиниј, и остављеније прегрјешениј, благоутробне Господи.

76 Десета стихира, глас VI

Слава Оцу и Сину и свјатому Духу. По жеже во ад сошествови, и жеже из мртвих воскресенији, скорбјашче јакоже достојаше, о разлученији твојем Христе ученици, на дјеланије обратишасја, и паки кораблиа и мрежа, и лова нигдеже: но ти Спасе јавивсја јако владика всјех, одеснују мрежи повелевајеши воврешчи, и бист слово дјело вскорје, и множество риб многоје, и вечерја странаја готова на земљи, јејаже причастившимсја тогда твојим учеником, и нас ниње мислено сподоби насладитисја, человекољупче Господи.

77 Једанаеста стихира, глас VIII

Слава Оцу и Сину и свјатому Духу. Јављаја себе учеником твојим Спасе по воскресенију, Симону дал јеси овец паству за љубве воздајаније, јаже о паствје попеченија ишчја, тјемже и глаголал јеси: ашче љубиши мја Петре, паси аганци моја, паси овци моја; он же абије показуја другољубноје, о друзјем учениције вопрошаше, ихже молитвами Христе, стадо твоје сохрањај от волков губјашчих је.